

ION BRAD

Nu pot să dorm

piesă în trei acte
și un epilog

PERSONAJELE
(în ordinea intrării în scenă)

TIMOTEI
ANA
TIPOGRAFUL
POȘTAȘUL
PEDELUL
FATA MUNȚILOR
FEMEIA ENIGMATICĂ
ARON PUMNUL
VASILE MOLDOVAN
POPA DIN PETRIFALĂU
PAPIU-ILARIAN
AVRAM IANCU
BALINT
BĂRNUȚIU
DUNCA
BUTEANU
TREBONIU LAURIAN
ANDREI MUREȘANU
BARIȚIU
BĂTRINUL
STEFAN LUDWIG ROTH
CREDINȚERUL

ACTUL I

Acțiunea se petrece în preajma anului 1840, în casa lui Timotei, din piața mare a Blajului. O încăpere cu mult mai largă decât celelalte chilii ale acestei case-bibliotecă. Pereții, nu prea înalți, zidiți în dulapuri de cărți. Se pot vedea titluri în româna veche și nouă, în latină, greacă, slavonă, ebraică, arabă, franceză, germană, maghiară, italiană, turcă, persană, engleză, spaniolă, siriană... Atmosferă faustiană. Pe masa largă, manuscrise rare, pergamente, hărți adunate sul, ziare, cutii cu monede vechi, fragmente de marmură cu inscripții romane, hirtii și cărți felurite, toate, într-o ordine desăvârșită. De asemenea, un ochean. Între două dulapuri vechi, copia romană a unei statui care seamănă cu Athena Promachos a lui

Phidias. Intra-un colț al încăperii, un pat îngust, ca de campanie. Pe măsuta de alături, o luminare înaltă și sticlute de medicamente. Tabachera de tutun, deschisă. În timp ce Timotei (35 de ani, barbă și mustăți negre) ia oceanul și se îndreaptă cu el spre geamul ce dă spre grădina, din încăperea alăturată, încercată de aceleași dulapuri, intră Ana, o țărancă bătrână, moașa care l-a adus pe lume. E dimineață de vară. Lumină multă. Liniștea e întreruptă de clopotele catedralei, amestecate cu cucurigul cocoșilor din curte.

ANA : Bine, luminatule, c-ai stins și tu luminaarea aia ! O să-ți afume și sufletul !

TIMOTEI (*obosit, dar bine dispus*) : Sper, tișă-Ană, că nu din pricina ei îmi zici acum „luminatule“. Altădată, îmi ziceai „butuc de lemn“...

ANA (*speriată*) : Eu ? Butuc de lemn ?

TIMOTEI : Da, dumneata ! Ia adă-ți aminte ce-mi povestea mama. Când mă născu, după ce mi-ai tăiat buricul, ea plîngea și eu tăceam ca mort. Așa-i ?

ANA : Așa-i !

TIMOTEI : Bravo, Salomie ! — i-ai zis. Ai adus și tu pe lume un butuc de lemn !

ANA (*incepe să ștergă praful de pe cărți*) : Vorba asta am uitat-o...

TIMOTEI : Și, pe urmă, știi ce-ai umi zis ?

ANA : Nu mai știu, că eu îs povestarnică, spui cam multe...

TIMOTEI : Uite, tu Salomie, i-am vîrît ăștia deștial în gură și el, hoțomanul, rîde, în loc să plîngă !

ANA : Adevărat, și pe asta am spus-o ! Dar acum, luminatule, nu mai știi rîde ! Te scolii de zece ori pe noapte și scrii, scrii, întorci pe dos toate cărțile-astea...

TIMOTEI : Ba, să-mi fie cu iertare, dumneata le întorci pe dos, cînd le ștergi de praf ! Cu toate că te-am rugat să nu le cîntești din loc, că mă încurci la...

ANA : Bine, o să le las așa, să te îneci și de praf, nu numa' de fum' luminărilor ! Nu vezi că ți-ai topit ochii în slove și cerneluri ? Ce tot cauți și nu găsești ?

TIMOTEI : Cuvinte bătrînești...

ANA : Păcat de tine, om tinăr ! Nu-ți ajunge e-ai știut pe de rost „Alixândria“. Încă de la șapte ani, și toate cîntecele și ghicitorile din Pânade ? !

TIMOTEI (*pune oceanul pe masă, ia hîrtie și o pară de scris*) : Le-am știut, dar le-am uitat. Și-acum, tișă, îmi pare rău. Aș avea mare nevoie de ele. Hai, cîntă-mi dumneata ceva, povestește, spune-mi ce vrei, ca să trec eu vorbele pe hîrtie...

ANA (*sc uită lung la el, cu neîncredere*) : Iți cînt, dacă-mi răspunzi și tu la o întrebare.

TIMOTEI : Ce întrebare ?

ANA : Ți-o spun la sfîrșit. Acum, ascultă !

(*Incepe să cînte.*)

„Însoară-te, bade, 'nsoară, că și barba te-mpresoară ; și mustața-ți rumpe fața, stricetele-ți mîncă viața. Însoară-te, ia-ți muiere, nu umbra în sat a cere...“

(*Tăcere, bătrîna e îngrijorată.*) Ei, nu-ți place ? Te-am supărat cumva ?

TIMOTEI (*în timp ce notează*) : Nu, am scris numai forma cuvintelor. Cu sufletul lor, o să mai stăm de vorbă. Dar, dacă aș fi rău, ți-aș putea spune și eu : „Bună ziua, babă, castraveți pe apă !“

ANA : Spune, că nu mă supăr ! Așa, ți-aș putea-o întoarce și eu : „Unde-i minte, nu-i noroc !“

TIMOTEI (*pe gînduri*) : Poate că ai dreptate... Și-acum, pune-mi, te rog, întrebarea.

ANA : Ce întrebare ? A, da, cap uituc ce sînt ! Păi, ți-am pus-o...

TIMOTEI : N-am înțeles...

ANA : De ce nu te-ai însurat ?

TIPOGRAFUL (*bate puternic în ușă, apoi intră cu un maldăr de hîrtii strînse între pereții de carton ai unei mape groase*) : M-am încercat, luminatule, și n-aș vrea să iasă vreoa sminteală în capul studenților. Că ei le duc, de-aici, pe toate satele românești din Ardeal. Și, orice slovă culeasă poate fi și griu curat, și neghină otrăvită...

ANA (*rea*) : Vorbești ca un țircovnic... (*Se așază pe scaunul ei din colț și se uită îndelung la statuia dintre dulapuri.*)

TIMOTEI : Lasă-l în pace, că azi ești pusă pe harță ! Hai, Toadere, să vedem de ce bucluc ai mai dat ! Cu cartea...

TIPOGRAFUL (*grăbît*) : Cu toate, domnule director... Că, de cînd ne-ați adus literalele astea latine, ucenicii mei parcă s-ar fi mutat cu toții la Roma...

TIMOTEI : Sint tineri...

TIPOGRAFUL : Tineri, dar își pierd repede răbdarea... Și, din pricina asta... (*Se oprește din vorbă, se uită la bătrîna, la statuie, apoi în cele patru colțuri ale casei, ca speriat.*)

TIMOTEI : Ce ?

TIPOGRAFUL (*în timp ce desface mapa*) : O să ne bage pe toți în bucluc. Uitați, citatul ăsta din predosloviea Paliei de la Orăștie, numai cu litere mari latinești l-au cules : „...CĂ VĂDZUM CUM TOATE LIMBILE AU ȘI ÎNFLORESC ÎNTRU CUVINTE SLĂVITE... PENTRU ACEIA, CU MARE MUNCĂ SCOASEM DEN LIMBA JIDOVEASCĂ ȘI GRECEASCĂ ȘI SIRBEASCĂ PRE LIMBA ROMĂNEASCĂ CINCI CĂRȚI ALE LUI MOISI PROROCUL... ȘI LE-AM SCRIS ÎN CHELTUIALA MULTĂ... ȘI LE-AM DĂRUIT VOUA, FRAȚI ROMÂNILOR...“

- TIMOTEI** : Auzi, Toadere, ce frumos sună !
 Și, când te gîndești că vorbele astea au fost scrise la 1582, și că le-a tipărit Șerban, fiul diaconului Coresi... (*Cu entuziasm.*) Uite-aici (*arată spre dulapul din dreapta*), eu toate cărțile diaconului le strînsi. Și cite altele, din tot Ardealul, din Moldova și Țara Românească. Ba, încă, și de la Constantinopole...
- TIPOGRAFUL** (*rece*) : Știu, numai că tinerii ăștia...
- TIMOTEI** (*iși revine, se uită iar la hîrtii*) : Bine că nu mi-au uitat citatul din Enciclica lui Mihai Tordaș : „...*in linguam romanam vertimus, et eos vobis fratribus Romanis ita legendas donamus...*” (*Pauză.*) Ce ziceai, de tinerii ucenici ?
- TIPOGRAFUL** : Iși dau prea ușor gîndurile pe față... Și-acum nu-i potrivit, că doar ați cerut împărțirea tipărirea unor foi în limba română. (*Oftează.*) Iar anii, văz că trec și, de aprobat, nu vi le aprobă !... Nu-i săptămîină să nu ne cerceteze iscoadele...
- TIMOTEI** (*surprins*) : Ce iscoade ?
 (*Tresare și bătrîna, e numai ochi și urechi.*)
- TIPOGRAFUL** : Și azi-dimineață a fost o doamnă tină, îmbrăcată în negru. Zicea că e fata librării anticar din Cluj...
- TIMOTEI** : A lui Samuil Nemeș Literati ?
- TIPOGRAFUL** : O cunoașteți ?
- TIMOTEI** : Poate, mi-o fi adus cărțile cerute tatălui său... Poate, dar nu, nu cred c-o mai fi găsit încă vreo tablă cerată ! Dar unde ziceai că-i fata ?
- TIPOGRAFUL** : Nu știu... Am crezut c-a venit... (*Se uită la Timotei.*) Nu mi-a plăcut cum îi ședeau ochii în cap... Iar tinerii ăștia...
- TIMOTEI** (*preocupat*) : Bine, lasă probele cărților aici, că viu eu după-amiază să le-aduc, o să mai stau de vorbă și cu tinerii... Pînă atunci, du-te, te rog, la pedelul școlii și spune-i să facă ce-o ști și să găsească fata !
- TIPOGRAFUL** : Bine, domnule director, dar să nu schimbați iar toate manuscritele, că la toamnă n-or avea studenții din ce învăța... Nu ne primim nici noi leafa și... (*Iese, privind ciudat la bătrînă și la statuie.*)
- TIMOTEI** (*către bătrînă*) : Vezi cite-mi stau pe cap, și dumneata mă-ntrebi de-nsurătoare !
- ANA** (*iar pusă pe harță*) : Numa' din pricina singurătății vorbești tu, noaptea, singur !
- TIMOTEI** (*indispus*) : Nu vorbesc singur. Ți se pare ! Numai că nu pot să dorm... (*Ca într-un acces de tuse sau de furie, repetă, în aproape toate limbile pe care le cunoaște.*) *Somnum capere non possum ! U dîname cathédin ! Non posso dormire ! Ani lo yahol lison ! Ne mojam daspam ! Je ne peux pas dormir ! Nem tudok aludni ! No puedo dormir ! Ich kann nicht schlafen ! Uyuyamıyorum ! Nemit-*
- hava menbaham ! I can not sleep ! La'astatya al nam ! Nu pot să dorm ! Nu...*
- ANA** (*iși face cruce*) : Știam eu că, de mic, o intrat duhul limbilor în tine ! Dar, ca să te liniștească, nu să te tulbure ! Și-acuma, uite, vorbești singur...
- TIMOTEI** (*liniștit, ca prin farmec, ia ocheanul de pe masă și începe să se uite cu el prin geamul larg deschis*) : Nu vorbesc singur...
- ANA** : Nu vorbești, nu vorbești, dar eu te-aud ! Iți intră cineva pe geam ?
- TIMOTEI** (*misterios*) : Da, uneori o prind în ocheanul ăsta pe Clio...
- ANA** : Am bănuț eu că ai o drăguță... Cîmpu-i cu ochi, pădurea, cu urechi...
- TIMOTEI** : Nu-i ce crezi dumneata, țisă ! Clio nu-i dect o zeiță ! Seamănă, uite, cu statuia asta dintre dulapuri. Numai că nu-i așa de înțeleaptă ! Clio, zeița istoriei ! O fată bătrînă, seamănă cu mine... E neli-niștia, nu poate nici ea dorini...
- ANA** (*cu privirile pe statuie*) : Chiar, luminatule, de ce ții tu în casă chipu' ăsta cioplit ? Mi-e și frică să m-apropii, s-o șterg de prof... Cînd mă uit la ea, că-i frumoasă, nu-i bătrînă, cum zici, îmi închipui că-i Sfînta Vincere. Și, de, pentru pcatele tinerețelor, mă prind frigurile...
- TIMOTEI** (*pune ocheanul din nou pe masă*) : Îmi pare bine că recunoști...
- ANA** : Și, cum ziceai c-o cheamă ?
- TIMOTEI** : Clio, zeița istoriei !
- ANA** (*incurcată*) : Ce fel de zeiță o mai fi și asta, că vorbesc de ea pînă și copiii de pe sate ? !
 (*Cînd se pregătește să răspundă, se aude o bătaie în ușă ; Timotei, emoționat, crezînd că e pedelul, trimis după femeia enigmatică, se grăbește să deschidă.*)
- POȘTAȘUL** : Bu-bună ziua, mă-măria-ta. Și ia-iartă-mă că-s bil-bfîit... Nu... nu știu cum se fa...face, că numă' cînd viu aici cu... cu...
- ANA** (*malîțioasă, dar și ca să-l scoată din emoție*) : Cu-cu-rigu !
- POȘTAȘUL** (*eliberat*) : „Curierul de ambele secții”, a domnului Eliad...
- TIMOTEI** (*rizînd*) : Sexe, nu secții, bilbfîilă ! Și, altceva, nimic ?
- POȘTAȘUL** : Ba-ba, încă două vă aduc ! Spe-sperez să vă bucure amîndouă... (*Ii dă plicurile.*)
- TIMOTEI** (*tot în glumă*) : Spe-sperez și eu... (*Ia grăbit plicurile.*) Dă-i, țisă, lui Baziliu, un pahar de vin rece, să-i treacă bilbfîiala. (*În timp ce ei intră alături, Timotei desface plicurile.*) Da, îmi scrie iar fratele Bariț din Brașov. Nu i-am mai trimes de mult articoli pentru „Gazeta de Transilvania” și „Foaia pentru minte, inimă și literatură”. (*Citește.*) „Domnule și frate, te-ai datat, pesemne, cu traiul tîhnit și foile noastre duc dorul penei tale. Fă ce faci și încalecă un cal bun, că ne așteaptă *excursul* de vară ! În ci-

teva zile, să fii aici!... Vale! Gheorghie Bariț" (*Contrariat, mai citește o dată fraza cu calul și „excursul” de vară.*) Ce-o fi cu enigma asta?! (*Pe gânduri.*) Da, te pomeniți că... trebuie să trecem iar Carpații, cum am făcut-o acum patru ani... Numai că... eu, pașaport de la vladică și de la guvernul chezaro-crăiesc n-o să primesc, nici în patru luni!... O să trecem iar pe la „vama Cucului”... (*Deschide a doua scrisoare și exclamă.*) De când te așteptam cu vești, Iosif Romano, librărule! la să te vedem, ce-ai mai găsit și cite parale vrei! (*Citește.*) „Luminate domn și amic, am găsit toate cărțile dorite. Dacă avem bani destui și ne țin puterile pînă la Constantinople și Ierusalim, ne uplem sacii cu ele. Tare ne-ar fi buni niște cai mărunți de munte, ca să nu cheltuim prea mult cu poștalionele. Cătrii merg prea încet și măgarii ne-ar face capricii... În locul unei epistole sau al banilor, te aștept în persoană...” (*Iar contrariat.*) Altă enigmă! Ceva se întimplă, în Țara Românească!... Nu mă cheamă ei degeaba... Poate, domnul Câmpineanul, poate Heliad, vrăjitorul, ori Chezar Bolliac, ori Aron Florian și Eftimie Murgu... Da, mai ales Eftimie Murgu...

(*Între timp, reintră Ana și poștașul.*)

ANA : Iar vorbești singur!...

TIMOTEI (*nu o bagă în seamă, e concentrat, se hotărăște*): Bazile, o să duci misiva aceasta (*ia un plic de pe birou*) popii din Petrifalău...

ANA : I-ai scris să meargă ‘la baron? Să-i lase pe oameni mai cu domolul, că, altfel, pun mina pe furci! Poate că ascultă, cel puțin, de popa lor unguresc...

TIMOTEI (*scurt*): I-am scris... Și-apoi, Bazile, treci în Sâncel, la unchiul Frățilă, și-i ceri să-mi împrumute calul, pentru citeva zile... Ai înțeles?

POȘTAȘUL (*iar în emoție*): Am-am...

TIMOTEI (*la critării tăi, puși deoparte... Poștașul iese, grăbit.*)

ANA (*memorie bună, încăpăținată*): Acum te-ai luat cu calul, nu știu de ce, și nu mi-ai răspuns, lumnatele, ce-i cu zeita asta, cu istoria? (*Se uită la statuie, i se pare că mișcă din gene.*)

TIMOTEI : Istoria? Mă bagi iar la încurcătură, țיש! Nu știu cum să-ți spun... Istoria e un fel de prietenă, dar și un fel de dușmană a noastră... A noastră, adică a românilor din Ardeal, din Banat, din Crișana și din Maramureș... A celor din toată Moldova și Țara Românească, din Bucovina și din celelalte părți ale lumii, unde se vorbește limba străbunilor...

ANA (*foarte mirată*): De unde să știu eu, muiere fără școală, că sînt atîția români pe fața pămîntului?!

TIMOTEI : Sint, cîți nice nu le știm numărul! Oare, nu după graiurile și după cărțile lor umblu eu prin lume?!

ANA : Umbli, nu zic, și mi le-aduci pe toate mie, pline de praf...

TIMOTEI : Praful ăsta e mai căutat astăzi, pentru noi, românii, decît praful de pușcă... Da (*o observă pe bătrîna cu privirile țintă în ochii statuii*), cărți și argumente luminate trebuie să-i punem noi în mină lui Clío! Arme, găsește ea mai ușor... Dacă nu de foc, cel puțin furci și topoare!

ANA (*speriată*): Doamne, lumnatele, cum vorbești! Ca un haiduc...

TIMOTEI : Vorbesc aproape cum scriu. Și tare mi-ar plăcea să pot și făptui cum vorbesc! Ca Horea Rex Dacorum, despre care, încă la 1826, am decopiat, la biblioteca Teleki din Tîrgu-Mureș...

ANA (*ca obosită și uimită de toate*): De asta n-am știut...

TIMOTEI : Cum? N-ai auzit dumneata de Horea, cel tras pe roată?

ANA : Ba, de el am auzit, ca tot român’! Că ne povestea tata, cum a fost el dus să-i vază sfărîmarea oaselor, în Alba-Iulia... De Horia știu, da’ de celălalt, de *re-dac-toru* ăla...

TIMOTEI (*izbucnește în ris*): Redactoru’ sint cu, țיש, cînd scriu cărțile pentru studenți. Pe cînd *rex* însemna *rege* în limba romanilor... da, cred că și-n a dăcilor, strămoșii noștri...

ANA (*își revine*): Păi, cum? Noi am avut strămoși numai de parte bărbătească? Te pomeniți că de-aia nu vrei tu să te-nsoari, lumnatele, să nu se prăsească prea mulți români necăjiți, ca noi! Da’ greșești, află de la mine, tare greșești! Dacă te-ai însura, s-ar lumina pămîntul, de copiii tăi!

(*Se aude iar o bătaie în ușă, bătrîna sare și deschide, dar cu o teamă vădită.*)

PEDELUL : Am căutat-o, domnule director, cu tipografu’ împreună, peste tot!... Numa’ în turnu’ catedralei, nu... Fiecare zice c-ar fi văzut-o, dar unde-o fi acum, nu știe nime. Poate că era doar vreo vedenie de-a tipografilor, că ei înghit atîta praf de plumb de li se umflă ochii... Pe ea, taie-mă, omoară-mă, n-am găsit-o! În schimb, așteaptă aici la poartă o fată de mocan. Tată-său și-a tras căruța mai deoparte. Zice fata că trebuie să intre neapărat la domnia-ta. Și-i frumoasă, ca Maica Precistă!

TIMOTEI (*plin de curiozitate*): Bine, spune-i să vină! Și-apoi, du-te la școală. Să m-aștepte profesorii, că am porunci pentru ei... (*Pedelul iese.*) Azi e ziua misterelor! Ce fată o mai fi și asta?! Și, încă, tocmai din Munții Apuseni!

FATA MUNȚILOR (*după ce bate în ușă de citeva ori, intră, cu desăgii în spate*): Bună ziua, lumnatele!

ANA (*surprinsă*): Da' de unde știi tu să-i zici așa? De unde-l cunoști?

FATA MUNȚILOR (*intimidată*): Păi... îi zic ca părintelui Balint, că el m-o trimis aici, de sub muntele Căminu Mare...

TIMOTEI (*se uită, admirativ, cînd la față, cînd la statuia de marmură*): Dă-ți jos desagiî din spate! Du-te, țîșă, cheamă-l în casă și pe tătîne-său!

FATA MUNȚILOR: Nu, că tata nu vine... I-i frică să nu-i fure cineva calu'... Se uită la școli și se-nehină, ca de alte alea...

ANA (*mai mult pentru sine*): „De mocanul care face multe mătănii, ferește-ți calu'!”

TIMOTEI: Dar ce comoară ai în desagi, față frumoasă, de nu vrei să-i lași jos? Ce mi-o trimis Balint, fostul meu coleg și confrate?

FATA MUNȚILOR: Nu știu, luminatule! Mi-o poruncit numai că, dacă m-or opri jîndarii pe drum, ori solgăbirăii, ori iscoadele împărătești, eu să le spui că am donițe și teocuri de rășină... Că-s tari desagiî, uite, ca donițele... (*Îi așază în mîinile lui Timotei, care începe să-i dezbaiere.*) Numa' ceva tot am bănuît eu c-o pus înăuntru...

TIMOTEI: Ce?

FATA MUNȚILOR: Niște hîrtii, pe care-o scris toate cîntecele din sat. Și pe cele spuse de mine...

ANA (*acidă*): Da' ce, tu știi să și cînti? Nu ți-i destul că ești frumoasă?!

FATA MUNȚILOR (*se îmbujorează*): Vocea am moștenit-o de la tata... Iar cîntecele le-am învățat prin toate satele... Mai multe sînt de jele, că pe la noi...

TIMOTEI (*care, între timp, scoțînd donițele din desagi, găsește, în una dintre ele, hîrțiile*): Ia te uită, o Culegere mai mare decît a lui Paulete, de pe Secaș! (*Răsfoiește cîteva, precipitat, se încruntă, începe să murmure.*)

„A plecat moțul la țară

Cu doniți și cu ciubară

Și cu teocuri de rășină

Să le deie pe fărînă,

Hai, hai, hai murgule, hai!”

(*Fata începe să murmure și ea: „hai, hai...”* Bătrîna, cu o voce tremurată, intră în ritmul cîntecului, se vede că-l mai auzise de la mocanii căldători.)

„Munții noștri aur poartă,

Noi cerșim din poartă-n poartă...”

(*În timp ce femeile cîntă mai departe, Timotei caută, înfrigorat, în donițele încă necercetate. Într-un tîrziu, găsește, învelită în două ștergare, o tablă cerată. Sare, ca un copil.*) O tablă cerată! O tablă cerată! Asta înseamnă, dragile mele, limba secolului doi! Maica limbii noastre! Uite... (*Își apropie ochii de literale mărunte ale documentului.*) *Alexandrei secundo auctor*

segnai... În loc de *secundus*, ca la italieni: *secondo!* Și *segnai*, ca la noi, în loc de *signavi!* Știi tu, fato, ce mi-ai adus?! (*O ia în brațe și o sărută pe amîndoi obraji.*)

FATA MUNȚILOR (*după ce se dezmeticește*): Mă tulburi, luminatule, și-i păcat! ANA (*nedezmanțită*): Las' să te tulbure, c-așa-i stă bine unei fete frumoase! Doar nu-i rămîne țepănă, ca doamna Clio, asta, dintre dulapuri! (*Arată statuia.*)

FATA MUNȚILOR (*se uită lung la statuie*): Eu, luminatule, am venit aici și c-o rugare din partea mea...

TIMOTEI (*își ridică privirile de pe literale mărunte, greu de descifrat, ale tablei cerate*): O rugare?

FATA MUNȚILOR: Da... să deschizi aici, la Blaj, și-o școală de fete... Să deprîndem și noi învățăturile timpului...

ANA (*mirată*): Dar ce să înțelegi voi din învățăturile astea? Mai bine le-ați face prunci românilor, să nu ne piară neamu'!

FATA MUNȚILOR (*înroșindu-se, grijulie să nu întilnească privirile lui Timotei*): Învățătura asta, mătușă, e cea mai ușoară! Numa' că, fără carte, pe la noi, nu mai are cine scrie jalbele, de povara fiscalu și de robotele iobăgiei... Popii-s mai mult pe la înmormîntări, iar Catarina Varga, doamna noastră, nu mai prididește...

TIMOTEI (*ascultă înlemnit, dar, cînd vrea să răspundă, se aude iarăși bătînd cineva în ușă, se grăbește să deschidă*): Hai, omule, că m-ai spăriat!

POSTAȘUL (*iar se bilbuie*): Poa-poate Calul brea-breazu să te spă-spărie, nu-nu eu! Ba-badea Frățilă de-abia o vrut să-să mi-l deie! Că...

TIMOTEI (*îl imită*): Bi-bine! Mulțumesc! Uite cri-crițarii! (*Apoi, grăbit.*) Ia hîrțiile astea și du-le la tiparniță. Spune-i lui Toader să le bage-n teacuri așa cum sunt, că-s bune! Apoi, du-te la școală și zi-i pedelului s-anunțe profesorii că, de azi încolo, au vacanță, pînă la toamnă! Să meargă pe sate, știi ei de ce! (*Postașul iese, numărîndu-și crițarii, cam nemulțumit.*) Pune-mi, țîșă Ană, ceva în straiță, că pornesc chiar acum la Sibiu...

FATA MUNȚILOR (*speriată*): V-am supărat cu ceva?

TIMOTEI: Nu, fato, fii binecuvîntată! Iar cînd mă întorc, o să vin eu la voi, în munți. Lui Balint, spune-i doar atît, că-s ferieit! Și deviza noastră: Dreptate și Frăție!

ANA (*foarte îngrijorată*): Numa' muierea aia, pe care-ai pus s-o caute prin tot țirgu', nu mi-ea țîș-o sucit mințile! (*Începe să-i așeze cite ceva de-ale gurii, într-o traistă; albiturile, într-o servietă mare de piele.*) Să nu poți tu dormi din

pricina ei, să vorbești noaptea cu morții, în toate limbile pământului!

TIMOTEI (*amuzat, dar și incurcat*): Vezi, ce puțin mă înțelegi! Eu îți lămuresc dumitale rostul zeitelor (*arată spre statuie*), iar dumneata mă bănuiești că mi-am incurcat itele cu diavolul! (*Se întoarce către Fata munților*.) Să știi, fato, că n-o să uit de rugarea ta! Școala aceea, dacă nu acum, tot o s-o facem noi, mai târziu!

FATA MUNȚILOR (*cu lacrimi în ochi*): Păcat... Poate, pentru mine, va fi prea târziu!

G O N G

(*Același decor. Acțiunea se petrece cu patru zile mai târziu.*)

ANA (*deretică prin încăperi, șterge iar praful de pe cărți, se apropie de statuie*): Sfință Vinere, dacă ești tu ascunsă în piatra asta, fă-mi un semn, să nu-mi mai tremure inima de-atita frică. Uite, au trecut patru zile și Timotei tot nu s-a întors... (*Statuia rămâne mută, neclintită, bătrina își face cruce, cade în genuchi, tremurând.*) Iartă-mă, că-s o păcătoasă bătrână... Mă poți ierta, pentru că l-am adus pe lume, ca moașă, pe Timotei... Da' nu știi de ce mi-o spus el că tu ai fi prietena și dușmanca noastră, a românilor... (*Se uită, tot mai bănuitoare, în ochii statuii.*) Nu cumva te-o cumpărat tot de la muieroaia asta, după care și-o pierdut mințile? Acum îl caută ea, de patru zile... Da' eu n-o las să se-apropie de casă... Că iscozedele astea, ca Iuda cel vândut pentru treizeci de arginți, l-au pus la pământ și pe... (*Se poticnește, pronunță încet și greu.*) Ho-rea-Rex-Da-corum... (*Se aude o bătaie insistentă în ușă.*) Dacă-i ea, nu-i deschid! (*Strigă tare.*) Cine-i?

FATA MUNȚILOR: Eu, mătușă, fata din munți...

ANA (*se sperie, e bănuitoare, dar deschide*): Hai, fato, e-am crezut că-i altcineva...

FATA MUNȚILOR: Cine? Luminatul?

ANA: Nu, că pe el îl cunosc după pași... Credeam că-i ea, doamna asta străină, care-l caută-n toată ziua, de când o plecat...

FATA MUNȚILOR (*impresionată, înțelegind mai bine despre ce este vorba*): Iartă-mă, mătușă, eu am vrut numa'... da... numa' să-i mai spui un cîntec, unul pe care a uitat să-l serie popa Balint...

ANA: Ce cîntec?

FATA MUNȚILOR (*incepe să cînte precipitat, aproape gîfînd*):

„Creșteți flori cît gardurile.

Să vă bată vînturile,

Ca pe mine, gîndurile!

Că mă hat gînduri nebune,

Să plec cu-al meu mîndru-n lume...

Și mă bate gîndul iară

Să mă duc cu badea-n Țară...”

ANA (*bănuitoare*): Taci, fato, că eu nu le știu serie! Iar vorba asta, cu dusu-n Țară, ce vrea să-nsemne? Te pomenești că tu știi ceva de drumurile lui Timotei!?

FATA MUNȚILOR (*nedumerită*): Ce să știi, păcatele mele?! Când s-o întoarce, spune-i numa' să nu mă uite, cu școala! Că i-aș serie, dar nici cu nu știu, ca și dumneata, mătușă! Iartă-mă, și să rămii sănătoasă! (*Deschide ușa și dă să fugă.*)

ANA (*oprind-o*): Stai, fato, stai că...

FATA MUNȚILOR (*se întoarce, emoționată*): Ce?

ANA: Stai, că mi-i frică să rămii singură...

FATA MUNȚILOR (*cu ochii la statuie*):

Rămii cu doamna Clio, dintre cărți...

ANA: Taci, nu vorbi așa, că-i zeiță...

FATA MUNȚILOR: Ce zeiță?

ANA: Zicea luminat' că-i zeița istoriei, că...

FATA MUNȚILOR (*o intrerupe*): Atunci, stau, nu cumva să te omoare...

ANA: Da' de unde-o mai știi și pe asta?

FATA MUNȚILOR: Ce?

ANA: Că doamna Clio este și prietena și dușmanca românilor...

FATA MUNȚILOR: N-o știi, că eu n-am vorbit, ca dumneata, cu luminatul, toată viața... Mie mi-o spus tata că multe din doamnele-astea cu obrazul ca laptele au minile pătate de singe...

ANA (*se apropie de statuie*): A noastră, nu! Ba, eu crez că-i chiar Sfînta Vinere...

FATA MUNȚILOR (*speriată*): Doar nu te-i închina, mătușă, la chip cioplit, ca păgînii!

ANA: Nu mă închin, n-avea grijă, că-i rea! Nu-mi răspunde la nici o întrebare... Poate-o fi și ea una de-acia, care s-o înțins, Doamne, iartă-mă, cu toți conții și baronii, poate chiar și cu Împăratul de la Viena!

FATA MUNȚILOR: Dac-ar fi așa, n-ar ține-o luminatul în casă!

ANA: Să-l așteptăm, să...

FATA MUNȚILOR (*emoționată*): Pe cine?

ANA: Pe el, pe cine altul!?

FATA MUNȚILOR (*tresare*): Pe el îl așteaptă și tata. De-acia vrea să mă tragă spre casă. Zice că n-o să poată muri pînă nu vine el, Omul cu sabia, să ne scape neamul de...

ANA (*grăbită*): Și tata, fie iertat, tot asta o zicea, după ce l-o văzut pe Horia răstignit...

FATA MUNȚILOR: Nu cumva el o fi?...

ANA: Cine?

FATA MUNȚILOR: Luminatul...

ANA (*moașă*): De-acia vrei tu să te lipești de Timotei!?

FATA MUNȚILOR (*supărată, pune mina pe clanța ușii; dinafară se aud bătăi puternice*): Cine-o fi?

ANA: Dacă nu-i el, o fi ea...

- FATA MUNȚILOR** (*în șoaptă*): Și-atunci, ce facem?
- ANA** (*pe gânduri, apoi decisă*): Să-i deschidem! Că tot trăbuie să mă limpezesc odată... O fi iscodă, ori numa' o fată îndrăgostită, ca...
- FATA MUNȚILOR** (*sc înroșește, se face că nu înțelege*): Dar dacă fură vreo carte rară, ori vreun papir de pe masă?!
- ANA**: Săcurea-i ascunsă după scaunul lui Timotei!
- (*Bătăi în ușă, tot mai insistente.*)
- FATA MUNȚILOR**: Da' de mine cine-o să-i spuie că sînt?
- ANA** (*în glumă*): Drăguța luminatului...
- FATA MUNȚILOR** (*se fîsticește*): Și, dacă-i luminatul?
- ANA**: Îi mai dai o sărutare, că știu eu bine, după ea ai venit!... I-o dai și fugi în munții voștri, să nu se ivească celălalt și să te dea lipsă... (*La bătăile tot mai insistente, deschide, curiosă, ușa.*) Pe cine căutați?
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*30 de ani, brunetă, frumoasă, derutată de prezența celor două femei*): Pe... pe...
- ANA**: Pe el, pe luminat'! Că doar nu pe mine, o știrbă și-o hoască bătrînă! (*O vede pe fată albindu-se la față, gata să se ascundă după statuia dintre dulapuri.*) Și-acum, iertați-mă, eu mai am ceva treabă. N-am dat de mîncare nici la găini, nici la... (*Iese.*)
- FATA MUNȚILOR** (*iși revine*): Adică, pe dumnealui îl căutați...
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*încă timidă*): Da, desigur, credem că...
- FATA MUNȚILOR**: Nu știa de venirea dumneavoastră?
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*precipitată*): Unde-a plecat?
- FATA MUNȚILOR**: Dacă nu v-i cu supărare, cine sînteți?
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*bănuitoare*): Dar eu, cu cine am onoarea?
- FATA MUNȚILOR** (*după o ezitare calculată*): Sînt, așa, pentru o vreme, de ajutor luminatului...
- FEMEIA ENIGMATICĂ**: Îmi pare bine... Bănuiam eu că și dumnealui...
- FATA MUNȚILOR** (*pe ton grav*): Greșiți, doamnă, ori domnișoară, că nu știu ce sînteți...
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*dă înapoi*): Am glumit, scuză-mă! Iar ca să ne cunoaștem, mă recomand: sînt fiica librării anticare Samuil Literati, din Cluj...
- FATA MUNȚILOR** (*procuror*): De ce nație?
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*surprinsă de cutanța ei*): De toate, ca toți librării... Tata se ține de român, mama, de unguroaică...
- FATA MUNȚILOR**: Și, dumneata?
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*tot mai enigmaticeă*): Eu voi lua credința și naționalitatea soțului... Călătorește mult...
- FATA MUNȚILOR**: Așa, singură?
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*ezitare*): Cînd, cum... Și cu tata, și singură... Acum vin din Țara Românească... Tata mi-a poruncit să mă opresc la Blaj, să-l caut pe...
- FATA MUNȚILOR** (*iscoditoare*): Dar la Moldova n-ai fost? Că și ea e românească...
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*o nouă ezitare*): Ba da. Duc cărți pentru tinerii din toate provinciile... Le cumpărăm la Viena, la Petersburg, la Constantinople, la...
- ANA** (*apare de alături și o intrerupe*): Adică, dumneata umbli dintr-o împărăție în alta, ca îngerii prin ceruri!
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*indispusă*): Nu înțeleg gluma dumitale...
- FATA MUNȚILOR**: Las-o, mătușă, că dumneaei e slobodă să umble unde vrea. Are și sînge românesc și unguresc. Numa' că, după cîte îmi spunea tata, nici românii, nici unгурii nu se simt fericiți la nici o curte împărătească...
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*se ridică, pare indignată, vrea să plece*): Văd că, în lipsa stăpînului, ați început voi să-i tălmăciți politica... Nu cumva îl bătuiți și pe el?
- ANA**: Dacă aș ști pe unde umblă, l-aș bănui... (*O prinde de mînă, o așază pe scaun.*) Șăzi, că poate avem noroc să vină...
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*foarte femeie*): Sper și eu... Dar dacă nc înșală pe amîndouă? Adică (*uitîndu-se insinuant spre fata retrasă lingă statuie*), pe toate trei...
- ANA**: Cu ce?
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*în dubiu*): Păi, uite, vouă vă ascunde ce face aici, în Consistoriul din Blaj, contra legilor împărătești... Parcă s-ar pregăti un nou „Supplex Libellus Valachorum“...
- FATA MUNȚILOR**: Nu înțeleg...
- ANA** (*mereu în rol*): Și dumitale ce-ți ascunde, domnișoară-doamnă?
- FEMEIA ENIGMATICĂ**: Mult mai multe... Dacă ai ști să citești ce-a scris, după călătoria în Țara Românească, ai vedea cu cine-a legat acolo prietenii...
- ANA**: Numa' cu bărbați! Din păcate...
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*se prinde iar*): Și cu ce bărbați! La Ion Cămpineanu a fost acasă. Deci, nu-i străin dumnealui de redactarea Actului de unire și independență...
- ANA**: Nu știu, n-am auzit de acturi de-astea...
- FEMEIA ENIGMATICĂ**: Declară ilegale Regulamentul organic și numirea lui Ghica... Iar despre unirea românilor...
- FATA MUNȚILOR** (*o intrerupe*): Vezi, cine umblă mult, multe află! Noi, de-aici, din hruba asta...
- FEMEIA ENIGMATICĂ** (*trece la atac direct*): Nu cumva tocmai aici, în hruba asta, îl ascundeți pe...?
- ANA** (*văzînd-o că șovăie asupra numelui*): Nu cumva-ți închipui că Timotei se sperie așa tare dc muierii, că-i-gata să s-ascundă chiar în casa lui?

FEMEIA ENIGMATICĂ : Nu la el mă gândeam, ci la...

ANA (*interesată*) : Dacă-mi spui numele, îți spun și eu adevăru'...

FEMEIA ENIGMATICĂ : Eftimie Murgu, din Banat...

FATA MUNȚILOR (*bănuitoare*) : Dar cu ăsta ce mai ai ? Ți-a fost cumva drăguț ?

FEMEIA ENIGMATICĂ (*efort de a minți convingător*) : Mi-a fost... Dar, acum, nemernicul, a pus toate trei împărățiile pe urmele mele... (*Se smiorcăie.*)

FATA MUNȚILOR (*nu crede în spusele ei*) : De ce ?

FEMEIA ENIGMATICĂ : Fîindcă s-a înrolat și el în societatea secretă a lui Mitică Filipescu... S-a luat pe urmele unuia, Bălcescu, și-a unui franțuz cu numele Vaillant...

ANA (*șireată*) : Dar ce naiba, Doamne, iartă-mă, mai vor toți ăștia, cu societățile lor ?

FEMEIA ENIGMATICĂ : Unire națională ! Auziți ! Vor să sacrifice liniștea lumii pentru o libertate amăgitoare ! Pentru o Unire, care va fi înecată în sînge...

FATA MUNȚILOR : Pe la noi s-o vărsat destul sînge pentru dezbinare. Acum, o fi vremea să se mai verse și pentru Unire !

ANA (*vede uimirea de pe fața femeii*) : Da' cu bărbatu' ăla, am uitat cum îi zice, de ce te-ai încredințat ?

FEMEIA ENIGMATICĂ (*obraznică*) : Dar dumneata de ce ți-ai mutat casa, cu fată cu tot, în casa lui Timotei ?

(*Fata munților ride și plînge, în același timp.*)

ANA (*calmă*) : Pentru că de-ai-a l-am adus pe lume, să fie al nostru, nu al nimănuia ! L-am mutat aici, dintr-o casă în care n-avea decît un ceaslov...

FEMEIA ENIGMATICĂ (*nerăbdătoare, agitată*) : Și, ce-i cu ceaslovul ăsta ?

ANA : A făcut din el, cum zice luminatu', „Orologiu' al mare“... A strîns toate cărțile românești...

FEMEIA ENIGMATICĂ : Lasă-mă cu poavea asta, că sînt grăbită ! Spune-mi, unde l-ați ascuns pe Eftimie Murgu ?

FATA MUNȚILOR (*făcîndu-i cu ochiul bătrînei*) : Uite-acolo, după scaunul luminatului !

ANA (*înțelege, îi convine rolul*) : Poftim, caută-l singură ! Pînă-l găsești, eu mă duc după o dulceață. (*Iese în camera de alături.*)

FEMEIA ENIGMATICĂ (*neîncredătoare, se apropie, totuși, cu mare interes de biroul lui Timotei, își aruncă privirile pe hîrtii, pune mina pe ochean ; fata se așază în spatele scaunului și-o supraveghează atent*) : Hai, spune iute, unde l-ați ascuns, că altfel te otrăvesc ! Îți ard fața cu apă tare...

FATA MUNȚILOR (*cu mina dreaptă pe securea din spatele scaunului înalt*) : Aici, unde ți-a spus tișa Ană...

ANA (*apare pe ușă, cu o altă secure în mînă*) : Ce-ai furat, cocoană ?

FEMEIA ENIGMATICĂ (*ingrozită, cu ochii la bătrîna*) : Nimic, lele Ană, ce să fur ? !

ANA : Atunci, de ce m-o strigat ?

FEMEIA ENIGMATICĂ (*nedumerită, se uită la fată*) : Cine ?

ANA (*se apropie de statuie*) : Ea, doamna Clio, zeița istoriei...

FATA MUNȚILOR (*scoate și ea securea*) : Ori el, Eftimie Murgu, pe care-l cauți...

FEMEIA ENIGMATICĂ (*nu mai înțelege nimic, își face cruce, pornînd spre ușă*) : Aici e casa diavolului !

ANA (*oprind-o din drum*) : Dacă mai scoți o singură vorbă, îți crăp capul ! Tîrfa dracului, și-a împărăților ! Și să nu te mai atingi de Timotei și de ortacii lui, că, uite ! (*Îi arată securea.*)

CORTINA

ACTUL al II-lea

Sîntem tot în casa-biblioteca a lui Timotei, la 25 martie 1848. El, la 43 de ani, a încărunit de-a binelea. Poartă pe cap o tichie roșie. Aceeași semișetă în loc de cravată. Simplitate de om al cărților, aer de tipograf obosit. Ana, în schimb, a îmbătrînit tare, abia se mai mișcă, trebăluind prin casă, ștergînd praful de pe cărți. Numai statuia, neclintită, la locul ei. Dimineată cu soare, dar rece.

TIMOTEI : Mai astîmpără-te, tișă, că te oste-nești prea tare !

ANA : Las' să fie frumos, dac-ai zis că-ți vin azi oaspeți de seamă ! Că, altfel, pe mine mă judecă, luminatule, că-s muiere...

(*Îl observă că scrie, cufundat în hîrțiile lui, de pe masă, dar nu poate tăcea.*) Numa' c-aș zice s-acoperim ochii Sfintei Vineri...

TIMOTEI (*cu atenția distribuită, scrie, dar și întrebă*) : Care Sfîntă Vinere ?

ANA : Statuia...

TIMOTEI (*ingrijorat, se ridică, se apropie de bătrână și-i pune mâna pe frunte*): Azi, iar ai fierbinteală...Și, încă, mare de tot!... Ai ieșit pe-afară, cu toate că ți-am spus să lași în supărarea lor găinile... Am chemat pedelul, să se ocupe el de gospodărie...

ANA : N-am nici o vedenie, cum bănuiești tu, din pricina fierbintelii... Numa', te rog, astupă ochii zeicei, că altfel intră în vorbă cu oaspeții...

TIMOTEI : Bine, tișă, o să-i astup... Hai, așază-te-n pat... (*O petrece spre camera de alături.*)

ANA : Da' să n-o acoperi cu reverenda ta, c-or crede oaspeții c-ai ascuns o călugăriță...

TIMOTEI : După rinduielei, bătrânele și călugărițele sînt învrednicite...

ANA : Bine... Atunci, după ce mor eu, să ți-aduci o călugăriță...

TIMOTEI (*ingrijorat, dar și grăbit*): Cum, crezi c-o să mori?!

ANA : Așa, bine! Numa' că, să știi, pînă n-o vedeai Omul cu sabia, nu poci muri!... Poate vine și el, azi...

TIMOTEI : Ai fierbintelii mari, tișă! Nu știu la ce om te gîndești... (*Se aude o bătaie în ușă.*)

PEDELUL : Domnule director, alumnii fac larmă, la facultate, că de ce nu i-ați chemat și pe ei...

TIMOTEI : Dar domnul Arune Pumnul nu-i acolo?

PEDELUL : Ba da, îi stăpînește, da' zice să vă spu' c-o să mai înfrzie...

TIMOTEI : Bine, treci dincolo, te rog, și fierbe buruienile alea de tusă. Tișă Ană are fierbintelii și aiurează!

(*În timp ce pedelul se strecoară, pe virfuri, pe ușa dintre cele două camere, se aud noi ciocănituri la intrarea principală. Timotei deschide.*)

TIPOGRAFUL : Dacă nici azi nu-ți descreești fruntea, luminăția-ta, eu și toți ucenicii din tiparniță ne supărăm...

TIMOTEI (*luîndu-i corecturile din mînă*): De ce?

TIPOGRAFUL : Păi, am auzit că se desființează cenzura de la guvernii! Iar la 31, în luna asta, apărem cu numeri liberi și speciali! Și la „Organul Luminării”, și la „Învățătorul Poporului”. Numa' dacă ne dați toate manuscritele azi...

TIMOTEI (*de la masă, cu ochii în corecturi*): Să vină și Arune Pumnul, că-i redactor. Să propunem și să hotărîm împreună...

TIPOGRAFUL : Îl aștept aici, ori trec mai tîrziu?

TIMOTEI : Așteaptă-l, că trebuie să vină... Pînă atunci, caută, uite-acolo! (*Face semn spre un colț al bibliotecii.*) Deschide la numărul prim din „Învățătorul”!

TIPOGRAFUL (*găsește repede colecția semn că-i este familiară*): Ce să fac eu ea? TIMOTEI (*în timp ce corectează și adaugă mereu pe marginea șpalturilor*): Cetește-mi cum începe articolul din stînga...

TIPOGRAFUL (*ține foaia la distanță mare de ochi, semn că ar avea nevoie de ochelari*): „Pe cînd toată lumea cu însetată inimă dorește și așteaptă a pași pe calea adevărului, dreptății și a păcii, către o mai bună stare materială și politică — cine este oare acel român, adevărat român, care să nu caute cu durere și lacrimi în ochi...”

TIMOTEI (*îl întrerupe*): Știu, partea asta e bună... Mai departe!

TIPOGRAFUL : „Românul, singur, din toate popoarele Ardealului, să nu zică ale Europei, e fără școale, fără învățători politici, fără foi scrise întru interesul lui...”

TIMOTEI : Partea asta nu mai e valabilă!... Mai departe!

TIPOGRAFUL (*contrariat*): Dar de ce mă pui să ți-l cetesc tot, luminăția-ta, că pe mine mă dor ochii...

TIMOTEI : Numai fraza următoare mai cetește-o. Să știm ce reproducem și ce nu, în numărul ăsta special...

TIPOGRAFUL : Da' ce? N-avem materie destulă? Nu sunt lucruri noi pentru satele românești? Tocmai acum, cînd se umflă rîurile...

TIMOTEI (*plăcut surprins*): Ba, Toadere, sînt destule! Dar, prin reproducerea asta, voi a demonstra că românul poate să avanseze, într-un an, cît alții, în zece... Cetește!

TIPOGRAFUL (*se supune, ținînd ziarul tot mai departe de ochi*): „În Ardeal, ungerii, sașii și săcuii, toți un școale în limbele lor, nu numai la cetăți, dar și la sate — nu numai școale pentru feciori, ci și pentru fete. (*Timotei, tresrînd, ridică privirile din hîrtiile lui.*) În Ardeal, din trei sute de mii de sași, mai nu este nici unul care să nu știe ceti. Dar, din cei un milion și jumătate de români, cîți bărbați știu să cetească? Iar din muieri, să fie oare o mie de cetitoare?”

(*Se aude o bătaie insistentă în ușă; tipograful se oprește din lectură și merge să deschidă.*)

FATA MUNȚILOR (*în travesti, flăcău implinit, cu țindră lungă, cioareci, căciulă înaltă și opinci; numai fața smeadă o trădează*): Sărut mîna, luminățile! Nu te speria, că eu mi-s! M-o trimăs părintele Balint... cu o hîrtie secretă pentru... (*Se oprește, cu privirile ațintite asupra tipografului.*)

TIMOTEI (*nu o recunoaște în primul moment, apoi, emoționat, se ridică și-i face semn tipografului*): Dacă-i ceva secret, Toadere, treci, te rog, dincolo, și vezi... (*Omul iese repede, fără comentarii, uitîndu-se în urmă, bănuitor, la fața-flăcău.*)

Ce-i cu tine, fată frumoasă ?

FATA MUNȚILOR (și ea foarte emoționată, vorbește cu suflatul la gură) : Uite, luminatule, asta e scrisoarea pentru domnul Avram Iancu. Zicea popa Balint că-i nevoie să-i ajungă degrabă în mână, aici, la Blaj... Iar eu, pe altcineva, decît pe luminăția-ta, nu cunosc...

TIMOTEI (tulburat, se așază la birou) : Bine. O să vină și Iancu, în cîteva zile, de la Tirgu-Mureș... I-o dau, fii fără grijă... (În timp ce scrie, grăbit, o misivă, o fură cu ochii pe sub sprincene.) Dar numai pentru asta ai venit ?

FATA MUNȚILOR (în cumpănă) : Ba ! Mai am ceva... mai am...

TIMOTEI (nerăbdător) : Ce ? O mai găsit cumva Balint vreo tablă cerată ? Ca să nu uit (se ridică și s-apropie de fată), du-i, te rog, misiva asta... (I-o pune în buzunarul de la piept.)

FATA MUNȚILOR (mișcată) : Ba. Tablele-alea, zice că le caută prin minele părăsîte, dar încă nu le-or găsit... Altceva am eu să vă spun...

TIMOTEI (se-apropie iar de ea) : Hai, nu te sfii !... Știu bine că nu ți-am împlinit încă rugarea aia, cu școala de fete...

FATA MUNȚILOR (precipitată, tristă) : Da, luminatule... Și, ca să nu îmbătrînesc așteptînd, m-am încredințat cu un fecior din satul nostru... El m-o adus aici, cu căruța... Mă așteaptă la poartă... (Încep să-i curgă lacrimi mari pe obraz.)

TIMOTEI (tulburat) : Și, nu-ți place de el ?

FATA MUNȚILOR (sare, îl îmbrățișează, îl sărută pe buze, apoi se desprinde ca arsă) : Am vrut să-ți dau sărutul înapoi, pînă nu mă prind cu căsătorie în fața altarului !... Și, să știi, luminatule, că nu-i sărutul pe care l-or dat popii vostri doamnei noastre Catarina, ca Iuda lui Cristos...

(Prin ușa care se întredeschide apare capul pedelului, dar se aud și gemetele Anei și întrebarea ei repetată : „O sosit cumva ? O sosit ?” Fata îi recunoaște glasul, uită că e în travesti și dă să intre în camera de alături.)

TIMOTEI (cu mîna pe umărul ei) : Nu intra ! Dacă te vede îmbrăcată așa, crede că-i el și că, de-acum încolo, poate muri...

FATA MUNȚILOR : Care, el ? Nu cumva ?...

TIMOTEI : Ei, Omul cu sabia... Așa spune, cînd o prind fierbințelile... Mă tem că moare și rămîn singur...

FATA MUNȚILOR : Pentru mine, luminatule, e prea tirziu !

TIMOTEI (înțelegînd) : Iar pentru mine era totdeauna prea tirziu... Numai dac-ai fi fost bătrînă ori călugăriță... (Observînd nedumerirea de pe fața fetei, repetă.) Bătrînă, ori călugăriță !

FATA MUNȚILOR : Bătrînă ori călugăriță ! (Iese, izbucnind în plîns.)

TIMOTEI (strigă după ea, prea tirziu) : Spune-i lui Balint...

PEDELUL (descriind larg ușa camerei de alături, de unde reîntră și tipograful) : Nu știu de cine tot întrebă bătrîna... Și zice să-i mutăm statuia dincolo... Acum doarme și suflă greu...

TIMOTEI : Duceți-i statuia, dar ușor, să n-o spargeți. A doua oară, n-o mai cioplește nimeni...

(Se uită lung după statuie, apoi se așază la masa de scris, tocmăi cînd intră cineva fără să mai bată la ușă.)

ARON PUMNUL : Salve, măria-ta ! Și, află că sînt supărat...

TIMOTEI (ridicîndu-se și strîngîndu-i mîna) : Pe mine, toată lumea arc dreptul să se supere ! Numai eu, nu ! Dar, și-așa-i bine... E trebuintă și de oameni de-ăștia, în care fierbe singele mai încet...

ARON PUMNUL : Așa-i, dar ești de neiertat, că, pe vreme de revoluție, intră aici cine vrea, ca la o moară pustie. Fără gvardie, nu ne putem strînge cu toții aici... Fără nrme...

TIMOTEI (văzîndu-l prea înflăcărat, ca întotdeauna) : Arma noastră e condeiul ! Cînd va veni timpul, și încă nu este, atunci, cei care știu mînuî sabia vor fi așezați în față !...

ARON PUMNUL : Studenții și-au pierdut toată pacința...

TIMOTEI : Știu...

ARON PUMNUL (bănuitor) : De unde ? S-au și ivit iscoadele ?

TIMOTEI : Pedelul, el mi-a spus... Vai de iscodirea lui ! Este aici, alături, n-o lasă pe țîsa Ană să moară...

ARON PUMNUL (impresionat, dă să se îndrepte spre camera de alături) : Să-i țin eu locul, să se ducă el să-l cheme pe Todoran... Să-l implantăm, cu gvardia lui de studenți, la poartă...

TIMOTEI (îi pune mîna pe umăr) : Nu te duce, Arune, să nu creadă țîsa Ană că ești el. Și că, de azi încolo, poate muri liniștită...

ARON PUMNUL (contrariat) : Care el ?

TIMOTEI : Așteaptă ea pe cineva... Îi zice Omul cu sabia... Iar tu, deși n-o ai decît în cap, ești gata să scoți sabia asta...

(Trece în camera de alături, de unde s-aude cum îi dă instrucțiuni pedelului ; între timp, tipograful revine în încăperea mare.)

TIPOGRAFUL : Domnule profesor, înțeleg că, la numeriiăștia speciali, vom ține deschisă pagina întîi pînă în ultimul moment...

ARON PUMNUL : Da, Theodore, la ambele gazeturi !

TIPOGRAFUL : Luminăția-sa, directorul, zicea să culegem și reproduceri de anul trecut, pentru „Învățătoru”. Și zicea de unele citate...

ARON PUMNUL : Da, așa ne-am înțeles.

Uite, am strîns și eu cîteva, ca să mai facem o dată în ciudă cenzurii ! Mai ales la cuvintele astea țin, de l-a rostit, în Dieta de la Cluj, liberalul nobil Kemény Dénes : „Țăranului, care după ce fu dezbrăcat de tot dreptul omului, de toată demnitatea omenească, i s-au impus sarcini cari nu numai că întrec venitul moșiei ce-o lucră, dar întrec chiar și puterile dînsului...” (Se întrerupe.) Auzi, Theodore, ce cuvîntă un chiar nobil maghiar ! ? (Continuă.) „În timpul cînd nobilul își petrece în dulce far niente, țăranul poartă toate greutățile țării : plătește singur contribuția, plătește popa, judele, notarul, face drumuri și poduri grele, și tot el plătește vama cînd trece peste ele... Își iubește țara și o apără cu credință, deși el știe că nici chiar acel pămînt de trei coți, care după moarte îi va acoperi trupul, nu este proprietatea dînsului. Băgați de seamă, Dumnezeu nu poate suferi îndelung o asemenea stare !”

TIMOTEI (reîntrînd) : E bun citatul, Arune, mai ales că marea parte a țăranilor din Ardeal sînt români... Și, oricîte promisiuni s-ar primi de la conții și baronii spăimîntați, acum, de revoluția unguerească, noi, „Marele orologiu” al dreptății nu l-am auzit încă sunînd... Să-i dăm drumul lui Toader, și să vină, peste un ceas-două, după alți articoli... (Tipograful ia hîrțile și pleacă.)

ARON PUMNUL : Și-acum, să ne grăbim ! Trebuie să apară canonicul Rațiu, cel fără mare încredere înaintea tinerimii...

TIMOTEI : Tinerimea își alege simpatiiile cum îi place ! Dar, hai să-ți arăt ce-am scris pentru „Organul Luminării”. Uite, frate, vreau să fac publice, în frumoasa noastră limbă, faptele bune ale revoluției maghiare, mai ales pe cele ridicate contra spoliei și privilegiilor, și zic : „Geniul timpului, au mai bine violența evenimentelor, suflă de pe calea libertății popoarelor, ca pulberea, toate stavilele, toate catenele și încuietorile ce-i conțineau pașii înfierați de sute de ani...”

ARON PUMNUL (mai puțin înflăcărat) : Cînd știi să-ți faci frate din dușman, numai diavolul se supără ! Dar problema este că s-a proclamat în Dietă uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Iar noi, una ca asta nu putem suferi. Mi-a venit astăzi știre de la Sibiu...

TIMOTEI : Prin cine ? Nu cumva o femeie ?...

ARON PUMNUL : Nu, că n-am confianță în discreția lor... Mi-a venit Proclamația lui Bărnuț, care, auzi cum se încheie : „Încă o dată, fraților ! Fără nație, și republica e numai un despotism afurisit ! Ștergerea iobăgiei nației române, iar ca națiune ro-

mînă, congres național, în care să ne înțelegem mai dinainte despre dobîndirea acestora ! Nici mai mult, nici mai puțin — aceasta, mai întii, celelalte se vor adăuga. Fără aceasta, și raiul e iad !” Și eu cuget că trebuie să chemăm pe toți românii în jurul principiului național...

TIMOTEI (încurcat) : Aicea ne deosebim numai în metod, frate Arune ! Eu, la rîndu-mi, cuget că ar necesita urgent o suplică la Împăratul... (Moment de dubiu.) Cu toate că...

ARON PUMNUL : Dacă ai îndoieli, fiindcă primul ai fost dintre noi toți care-ai scris despre ce s-a ales de suplicile lui Horea Rex Dacorum, atunci este mai consult să nu te pronunți în fața tinerimii despre chestiunea asta. Mai ales c-ai scris și articolii ăia despre... Iar studenții și tipografil, ca tot Ardealul, ca toate celelalte țări române, te venerază ! Ar fi păcat să...

(Între timp, se aude Ana, bodogînd prin ușa întredeschisă.)

TIMOTEI (se repede într-acolo) : Cu cine vorbești, tișă ?

ANA : Cu statuia zeiței... Zice c-o să-mi facă ea cu ochiul, cînd va intra pe ușă Omul cu sabia. Dacă nu s-o ține de cuvînt, să-mi spui tu...

TIMOTEI : Bine, fii liniștită, o să-ți spun...

ANA : Da-l cunoști ?

TIMOTEI : Nu-l cunosc, dar îl bănuiesc. Numai că azi nu vine, nicidecum !

(Ana se liniștește, începe să sforăie ușor.)

ARON PUMNUL : Vezi, pînă și bătrîna simte că, dacă n-o apucăm noi pe drumul bun, vine „cel cu sabia” și va să taie Uniunea aia, ca pe-o sfoară putredă...

TIMOTEI : Nu de oamenii tineri, nici de vitejii purtători de sabie mă tem eu, frate, ci numai de intriși !...

ARON PUMNUL : Intrigile înfloresc la curțile imperialilor, nu în biblioteci ca asta... Nice nu s-a mișcat bine Bălcescu, la Paris...

TIMOTEI : Cred că el a scris, și Desprez numai a semnat, articolul ăsta fulgerător din „Revue des deux mondes”... (Caută printre hîrțile, apoi, auzînd zgomote, se oprește.)

ARON PUMNUL : ...N-au mișcat bine și, spăimîntate, cele trei imperii au și început să-și scoată ghearele, ca mîța din sac... Unul și-a trimes repede consulul general s-anunțe Bucureștii că nu va suferi „anarhia”. Auzi, cum fi zic ei la sfînta sete de libertate ? !

TIMOTEI (cu priviri neliniștite) : Mă mir că n-a apărut încă din nou pe-aici fata fostului meu librar de la Cluj... Cea care s-a dat logodnică a lui Eftimie Murgu. Ea

incă se culcă în trei paturi împărătești deodată... Că nu numai de câtane au nevoie imperiile, ci și de iscoade... (Se aud bătăi repetate în geamul dinspre piață. Poștașul face semne disperate să i se deschidă fereastra. Timotei, deschizând.) Ce-i, Bazile ?

POȘTAȘUL (se bilbiie) : Nu-nu-mă lasă pe pedelul să intru cu ga-gazeturile. Zice că să-mi cer voie de la do-domnii studenți...

TIMOTEI : Bine, dă gazeturile. Iar după crițari, să vii mline, dacă nu te mai bilbiu. (Inchide geamul.)

ARON PUMNUL (răsfoind precipitat maldărul de gazete adus de poștaș) : Ești abonat la toate, reverendissime, și bine faci ! (Se oprește, atent.) Uite ce putem să mai dăm, ca citațiune la „Organul Luminării”... Fă singur translația, că știi mai bine ungurește. (Ii întinde o gazetă.)

TIMOTEI : „In Transilvania — zice «Mărcuziu Tizenötödike» din Budapesta — două puteri au să hotărască asupra soartei Uniunii : Dieta și poporul român. Dieta nu reprezintă decât câteva sute de oameni, românimea înseamnă Transilvania întreagă... Uniunea Transilvaniei cu Ungaria fără consimțământul românilor e un lucru de care nici să nu ne apucăm...”

ARON PUMNUL : E bun, frate ! Să-l dăm și pe ăsta în pagina întâi !

TIMOTEI (se aude gălăgie la poartă ; deschide geamul și strigă la pedel) : Smin-titulc ! Tu nu-l cunoști pe reverendissimul frate Rațiu ? !

VOCEA PEDELULUI : Cu mine nu-i decât reverendissim, nu și frate ! Fără poruncă, nu-i dau voie !

TIMOTEI : Atunci, îți poruncesc ! (Inchide geamul și se întoarce spre Aron Pumnul, care, contrar figurii din pozele tirzii, știa încă să mai ridă.) Vezi, Arune, acum poți râde de propria-ți idee !

ARON PUMNUL (râzind în continuare) : Rîd, dacă te-apuci să faci revoluțiunea, cu pedelul !

TIMOTEI : Dacă tineretul din gvardia ta întîrzie ! (Preocupat.) Ce-or fi deliberând ei acolo, de nu mai vin ? ! Au vor să plece pe sate, fără sfatul și porunca noastră ? !

ARON PUMNUL : Ia taci ! N-auzi nimic ?

TIMOTEI : Ba aud cum bate la ușă canonicul Rațiu și eu stau de vorbă cu tine ! (Se grăbește să deschidă. Intre timp, Aron Pumnul a dat toate geamurile în lături și în casă năvălește melodia cîntată de studenții care se apropie, traversînd marea piață.)

CORUL STUDENȚILOR :

„Servilismul părăsește,

Măi române, măi !

Altă soartă îți croiește,

Măi române, măi !”

(Timotei și Aron Pumnul, emoționați, se uită lung unul la altul.)

(Aceași casă, la începutul lui aprilie 1848. Statuia lipsește, semn că Ana e în camera de alături, tot bolnavă. Vreme innorată. Spre prînz.)

TIMOTEI (cu edițiile proaspete ale celor două ziare pe masă, controlează dacă n-au scăpat multe greșeli ; pare mulțumit. Tresare doar cînd o aude iar pe Ana vorbind singură) : Cu cine vorbești, tișă Ană ?

ANA (întîndu-se de rama ușii întredeschise) : Cu statuia, cu cine alt ? Că, tu...

TIMOTEI (îndreptîndu-se spre ea) : Și, ce-ți mai spune zeita ?

ANA : Că nici ea nu mai poate dormi, ca și tine... Ca și mine... (Rosteste cu greu.) Som-num-ca-pe-re-non-po-ssum...

TIMOTEI (uimit, nu-i vine să creadă ce-aude) : Fiîndcă pietrele nu vorbesc nicio-dată, înseamnă, tișă, că dumneata ai ținut minte de la mine...

ANA : Ba nu, că-i prea mult de-atunci ! Mi-a spus statuia, azi-noapte.

TIMOTEI : Și, ce altceva ți-a mai spus ?

ANA (cu glas tremurat) : Că, uneori, tinerii sînt mai înțelepți decât cei cărunți...

TIMOTEI (și serios și în glumă) : Dumneata ai ascultat la ușă, acum cîteva zile, tot ce-am vorbit...

ANA : Da' tu ce credeai, că eu mi-aștept moartea în pat ? ! Am văzut zeita că trage cu urechea, și-am tras și eu...

TIMOTEI : Și, ce nu v-a plăcut, de nu mai puteți dormi nici voi ?

ANA (ca altădată) : Ea doarme, că așa-s coccoanele... Înțeleg repede și se întorc pe partea aialaltă. Da' eu, cap prost, parcă vorbele mă pun pe jar, pînă să le pricep rostu'...

TIMOTEI : Tot nu mi-ai spus : ce nu ți-a plăcut din discuțiile noastre ?

ANA : Rugările alea și la Dietă și la Împărat. Orbul care cerșește la doi deodată, nu capătă de la nici unul...

TIMOTEI : Dar ei, ce nu i-a plăcut ?

ANA : Multe, că de-aia-i zeita istoriei, cum i-ai zis tu, luminatule !

TIMOTEI (ca și cînd ar fi uitat) : Hai, așază-te-n pat, că dincoace îmi vin, astăzi, oaspeți însemnați... (O ia în brațe, ca pe-o păpușă stricată.) Și, chiar nimic nu ți-a plăcut din vorbele noastre ?

ANA : Ba da. Striga un fecior, cu voce de taur : „Noi nici să cerem, nici să pretindem, ci să luăm ce este-al nostru !” Am crezut că-i el... Dar nu era...

TIMOTEI : Adevărat... De unde-ai știut ? (Ana nu mai răspunde, sforăie ușor, ca un copil în somn. Timotei tresare, întors cu fața spre ușa mare, prin care intră Aron Pumnul.) Iar n-ai bătut la ușă, Arune, ca să mă sperii...

G O N G

ARON PUMNUL : A trecut de mult vremea spăriatului ! Studentele Vasile Moldovan stă la poarta ta, păzitoriu, ca un cerber.

Cine scapă de el, i se deschid toate ușile...
TIMOTEI : Acum, se deschid ele și porțile închisorilor, necum ale bieteii mele case ! Am primit știri de la Peșta, că românii de-acolo, cu ajutor unguresc, l-au smuls din temniță pe fratele Eftimie Murgu, bănațeanul. Să-l chemăm și pe el, aici, Arune, pentru adunare...

ARON PUMNUL (*surprins*) : Dar cine ți-a adus vestea asta ? Nu cumva „muierea dracului” ?

TIMOTEI : Dacă-i Moldovan la poartă, cum era să intre ?! Pe horn, ca vrăjitoarele ? În fundul grădinii, spre castelul episcopal, mișună, ziua și noaptea, iscoadele guberniului. Cu studenții înfocați și cu iscoadele dezamăgite nu-și pun capul nici zeițele, necum tirfele saloanelor !

ARON PUMNUL (*zimbînd malițios*) : Nu degeaba ai învățat toate limbile pămîntului... Numai din ochi dacă te-ar mai putea spiona cei dedați cu meșteșugul...

TIMOTEI (*supărat*) : Dar, ce ? Ai cetit ceva confuz în ochii mei ?

ARON PUMNUL (*grav*) : Nu... Numai întristăciune...

TIMOTEI : Da, Arune, am fost azi-dimineață la episcop, să văz dacă a primit vreun răspuns la petiția ce-o dusei guvernatorului Teleki de la consingonii noștri din Cluj, Buteanul și Micaș. Măcar că revendicările lor naționale erau moderate, și că stăpînii sesiilor* ar fi fost despăgubiți pentru pămîntul returnat iobagilor, răspunsul încă lipsește. De aceea, mirosind eu cum vor merge lucrurile, îl anunțai pe Balint să-l conjure și pe Buteanul și să...

ARON PUMNUL (*curios*) : Prin cine-ai anunțat pe Balint ?

TIMOTEI (*ironic*) : Printr-un inger, frate, nu printr-o femeie ! Fiindcă văz că te îndoiști mereu de mine !

ARON PUMNUL : Iartă-mă, măria-ta, dar mintea mea fuge în zece părți deodată... Mă gîndeam că, pentru reușita adunării de la Dumineca Tomii, fiecare trebuie să aibă misia lui determinată. Dumnezeu ne-ai putea fi scutul protegitor dinspre unghi și dinspre sași...

TIMOTEI : Tu știi, frate, că cu mai niciodată nu pot să dorm. Și-atunci, mă gîndesc, ca și tine. Dacă nu ne asigurăm, la adunare, și participarea ungarului de jos, și a sasului nemulțumit de domnia Scaunelor, nimic nu ne va succede... Așa că i-am pofțit, pentru astă-seară, aici, și pe popa unguresc din Petrifalău, și pe pastorul Stefan Ludwig Roth, adversa-

rul patriaticului și animatorul publicației unii „Siebenbürgische Wochenblatt”. Spe rez să vină...

ARON PUMNUL (*pe gînduri*) : Era bine să-mi fi spus dinainte... Poate că lăncul nu va suferi străini printre noi...

TIMOTEI : lăncul, pe cite-aurd, nu pe străini nu-i suferă, frate, ci numai pe dușmanii drepturilor românești. Că și el, ca și noi, a zbeut spiritul luminismului și al toleranței dintre nații...

ARON PUMNUL : Să vină mai întii, și vom cunoaște de la el ce suferă și ce nu...

TIMOTEI : Oriicum, prudența este mama înțelepciunii. Hai, profesorule, pînă vin ei, să vedem ce le propunem... Eu, fără să stric cu ceva Proclamația preparată de tine, am scris azi-noapte, pentru numărul viitor al „Organului Luminării”, un articol în douăsprezece puncte. I-am găsit și titlul : „Ce este de lucrat”. După ce te-ascult pe tine, ți-l expun...

ARON PUMNUL : Nu, nici nu voi a mă gîndi ! Dacă m-ai învrednicit cu prietenia ta de profesor, nu poti să ți-o iau înainte...

TIMOTEI (*repetînd vorbele Anei*) : Uneori, tinerii sînt mai înțelepți decît cei cărunți... (*adaugă*) în Revoluție... Da, fiindcă Revoluția este o înțelepciune a tinereții. Mai tîrziu, dispore...

ARON PUMNUL : Mă uit la fruntea asta furtunoasă și nu-ți pot crede vorbele ! (*Se aud bătăi în ușa, se ridică deodată amîndoi.*)

POȘTAȘUL (*jenat de prezența lui Pumnul*) : Mă-mă-ria-ta, o-omul meu s-a întors... dar zice că...

TIMOTEI (*înțelege*) : Hai, spune fără frică ! Vine pastorul, ori nu vine ?

POȘTAȘUL : Nu-nu-nu vine, dar v-a trimesmes scrisoarea asta... (*I-o înminează.*)

TIMOTEI : Să-ți controlezi toți oamenii care umblă pe sate. Și s-aștepte, mîine-dimineață, porunci, cum și cu cine se vor însoți... (*Poștașul se înclină și iese.*) Ia să vedem de ce ne refuză Stefan Roth... (*Desface plicul și începe să citească, traducînd din nemțește.*) „Excelență și iubite doamne, cînd le veți avea toate organizate, îmi dați de știre. Atunci, toți cei nemulțumiți de Universitatea săsească din Sibiu își vor trimete reprezentanții, cu fruntașii lor din sate, bine organizați, la ziua și locul prestabilit. Iar domnieitalc, ca părinte al filologiei românești...” (*Se oprește.*) Uite, asta nu-mi place... Temenele, în timpul revoluției... Mda, mai departe... „...pot să-ți reproduc ceea ce voi da curînd tiparului : „Dacă majoritatea Dietei din Cluj, adică ungarii, proclamă Uniunea, atunci națiunea română va privi lucrul acesta — cum și ești în realitate — drept un refuz al recunoașterii naționalității sale... Ideea unui stat al românilor trăiește în mii și mii de inimi. Materia asta inflamabilă nu poate să ră-

* Denumire medievală pentru partea de pămînt dintr-un domeniu nobiliar pe care țăranul dependent o putea transmite ereditar, prin rentă.

mină multă vreme fără efect, chiar dacă va fi să curgă sînge..." (Cade pe gînduri.)
Fiindcă vine de la un prieten, prevestirea asta nu-i a bună!...

ANA (își bagă capul prin ușa întredeschisă):
Ce nu-i a bună, luminatul?

ARON PUMNUL (grăbît, spre bătrîna): Azi, toate sînt a bună, lele Ană! Pînă și popa unguresc din Petrifalău o să ne vină oaspete!

ANA: Foarte bine, domnule profesor. Tot trebuia să spovedească cineva și statuia asta... Se plînge că are sufletul încărcat de păcate, mai ales contra nației noastre. Să i-l curățe cineva și ei, că a început să pută, ca Lazăr din mormînt...

TIMOTEI (speriat, fuge la ea, îi pune mîna pe fruntea fierbinte, o ia în brațe și-o așază iar pe pat; bătrîna mai bolborosește ceva neînțeles, apoi sforăie iarăși, ca un copil): Vezi, Arune, dacă zeita Clio ar fi fost, ca tușa Ană, o simplă țărăncă, nu mai era trebuință să ne omorîm noi sufletele și mințile, în căutarea adevărului și-a dreptății... Am fi supt, direct de la țîța ei, toată înțelepciunea...

ARON PUMNUL: Dacă... dacă... Să lăsăm ipotezele astea poeziilor... Să vină Andrei Mureșanu, sau... (pe gînduri, profetic) altul mai dăruit ca el, să le rostească! Hai, măria-ta, eștește-mi ceva din cele 12 puncte, ca din cele 12 evanghelii ale patimilor...

TIMOTEI: Ba, ale învierii, că pentru a lucrăm... După înviere, urmează Dumineca Tomii...

ARON PUMNUL: Adevărat. Și acesta este, pentru noi, un avantaj... Trimetem studenții pe toate satele Transilvaniei, că românilor le plac clopotele învierii. Îi găsim pregătiți pentru adunare...

TIMOTEI: Da, dacă vom decopia în patru sute de exemplare, cîți studenți avem, Chemarea adunării, ce-ai redactat-o. Că, de tipărit, n-o poci tipări...

ARON PUMNUL: De ce?

TIMOTEI: Că ajunge prea repede la episcop și la guvernii, nu la popor. Iar ei, tinerii aceștia înfocați, nu pot fi apostoli dacă n-au o îndreptare... (Concentrat.) Todoran să meargă spre Alba-Iulia, Bărlea...

ARON PUMNUL: Pe Bărlea l-am trimis după canceliști, la Tîrgu-Mureș...

TIMOTEI: Ilie Moldovan să treacă (Aron Pumnul notează atent) peste Pînade și Alecuș, spre Uioara, la cei de la minele de sare... De-acolo, să poposească la Bogata de Mureș, fiindcă popa Vlăduțiu ne va aduce tot poporul românesc și unguresc, să ne fie la primejdie... Spre Cluj, să plece...

(Bătăi în ușă.)

TIPOGRAFUL (intră, cu aer triumfător):

Am prins-o, luminăția-ta!

ARON PUMNUL (nedumerit): Pe cine?

TIMOTEI: Unde?

TIPOGRAFUL: La „Birtul filozofilor“, sub Huruchi, spre Cîmpie... Acolo unde trăbuie să se-adune români...

TIMOTEI (îngrijorat): Dar de unde știi tu, Toadere, că se vor strînge acolo români??!

TIPOGRAFUL (mirat): Dacă noi, tipografi, nu le-om afla primii pe toate, cine altul?! Da' ce credeți dumneavoastră, că noi n-avem prieteni la Iași, unde-o căzut revoluția, de i-o arestit pe toți? Și la București, unde li-e frică s-o începă?!

TIMOTEI (obsedat): Și, pe ea unde-ai dus-o?

TIPOGRAFUL: La mănăstire, în beciurile tiparniței...

TIMOTEI: Să nu fie altcineva, că ne puneți stăpînirea pe cap... Tocmai azi, cînd n-avem nevoie de bănuielei...

TIPOGRAFUL (deceționat): Dacă ziceți s-o dezlegăm...

TIMOTEI: N-am zis nici s-o legați, nici s-o dezlegați... Nu știm cine este. Țineți-o pînă mîine, că azi n-avem timp de iscoade. Nu se sperie fulgerele, de zborul lielicilor! (Tipograful iese, nemulțumit.)
Vezi, Arune, pe femeia aceasta n-am văzut-o niciodată... Poate-i numai o fantomă...

ARON PUMNUL: Poate. Dar fantomele astea cam puiază, cînd se urăsc, în amoairea lor, imperiile. Să nu le întoarcem așa ușor spatele... Și-apoi, să vedem ce fac oamenii noștri, prin capitalele lumii... Cum ne ajută... Cum organizează simpatia străinilor... Fiindcă, nefindoi, cauza noastră e pretutîndea simpatizată...

TIMOTEI: Simpatizată, dar nu prea cunoscută!... Am știri că fratele Ioan Maioreșcu a plecat, de la Frankfurt, la Viena... (Se aud vociferări la poartă; deschide repede geamul, se lămurește, începe să strige.) Vasile, lasă-l pe domnul Molnár să intre! (S-aude vocea lui Vasile Moldovan: „Nu-l las, că-i popă unguresc!“) Bine, să rămîie de strajă Todoran, și tu însotește oaspetele înăuntru!

ARON PUMNUL: Vezi, ț-am spus eu!... Acum, și din nimic sar sfințelei...

TIMOTEI: Tocmai de-aceea, frate, noi trebuie să oprim focul la timp, să lucrăm în cîteva zile, în cîteva săptămîni și luni, ce-au stricat zece veacuri, de cînd Tuhutum...

(Pe vorbele lui, intră cei doi; Aron Pumnul se retrage în camera de alături, unde se-aude pedelul vorbind ceva cu Ana.)

VASILE MOLDOVAN (intră, cu Molnár în față): L-am adus, luminăția-ta!

TIMOTEI (sever): Cine te-a învățat pe tine să vorbești așa cu prietenul meu, părintele Molnár?!

VASILE MOLDOVAN: Zece veacuri de prigoniri, măria-ta!...

TIMOTEI: Dar tu cîți ani ai, băiete?

VASILE MOLDOVAN (*prompt*): Douăzeci și doi!

TIMOTEI: Și, câți vrei să mai trăiești?

VASILE MOLDOVAN (*derutat*): O sută!

TIMOTEI: Și, toți, cu ură?

VASILE MOLDOVAN: Dinte pentru dinte!
(*Pauză prelungită; de alături, se aude vocea Anei: „O venit? E el?”* *Îi răspunde Pumnul: „Nu, stai liniștită. Încă n-a venit!”*)

TIMOTEI (*cu ochii în ochii studentului*): Dinte pentru dinte! Dar, dac-ar fi libertate pentru libertate?! Ce-ai zice?

VASILE MOLDOVAN: Fără să ne recunoască nația, n-avem ce face cu libertatea lor! Ne-ar scuipa în față și Dumnezeuul popoarelor!

TIMOTEI (*către Molnár*): Auzi, părinte?

POPA DIN PETRIFALĂU: Aud...

VASILE MOLDOVAN (*cutezător*): Înțelegi, părinte?

POPA DIN PETRIFALĂU: Înțeleg, *fiam*, înțeleg... Dar, dacă n-am fi aici, între atâtea cărți și manuscrite rare, între atâtea învătămintele culese din toate limbile lumii...

VASILE MOLDOVAN (*iritat, pierzându-și iar răbdarea*): Ce-ar fi?

POPA DIN PETRIFALĂU: ...ca popă ungu-resc peste țărani din Petrifalău, care stropesc, *fiam*, cu sudoarea frunții, aceeași brazdă cu iobagii din Sâncel și Pânade, și-aș spune o poveste cu tîlc...

VASILE MOLDOVAN (*rezolut*): Nu-i vremea poveștilor!

TIMOTEI: Dar a tilcurilor, este... Spune-o, domnule Molnár!

POPA DIN PETRIFALĂU: Zice că mergeau, odată, pe-o cale, Frigul, Caldul și Vîntul, sfădindu-se între ei, care-ar fi mai puternic. No, unul zice una, altul, alta, care mai de care, că el e mai tare decît ceilalți, fieștecare își aducea pricinile lui mai în față! Într-aceea, se întîlnesc ei în cale cu un cortorar zdrănușos. No, bine, zice ei, să ne judece dumnealui: care-i mai puternic dintre noi toți? D-apăi, jupînul Vînt, zice cortorarul...

VASILE MOLDOVAN (*îl intrerupe*): Pro-testez! Ce, noi sîntem?

TIMOTEI (*îl admonestează*): Stai, băiete, că n-a terminat, omul, povestea! Protestează, dar la sfîrșit...

POPA DIN PETRIFALĂU: ...No, așteaptă tu, zice Caldul, c-o veni ea, vara, și-o să te frig ca pe jar! Nu mi-i frică, zice cortorarul, că vine și suflă jupînul Vînt! Da' Frigul, de dincolo: no, ține minte, că la iarnă o să te-nghet, hoțul! Nici de tine nu mă tem, zice cortorarul, dacă nu suflă jupînul Vînt! (*Pauză*.) No, asta-i tot!

VASILE MOLDOVAN (*decepcionat, jignit*): Vorbe de clacă! Insulte fără tîlc!

POPA DIN PETRIFALĂU: Ba, *fiam*, dacă l-ai întreba pe tată-tău, și-ar spune ce-ți spun și eu acuma: decît să ne sfădim care-i mai tare, mai bine să-l spinzurăm pe jupînul Vînt!

VASILE MOLDOVAN: Lasă, nu ne-mbrobodi cu vorbe, că știm noi dincotro bate vîntul vostru!

POPA DIN PETRIFALĂU: Tragedia, ori comedia noastră, *fiam*, este că și noi știm!

TIMOTEI (*interesat, dar și obosit de vorbele astea*): Acum, Moldovene, du-te și-așteaptă canceliștii! Ar fi vremea să vină... (*Tînărul iese, grăbit*.) Iar dumneata, părinte, să te uiți la suflul, nu la vorbele acestui student... Dacă ne lasă în pace jupînul Vînt, vom simți, și unii și alții, că vara-i vară și iarna-i iarnă. Vom trăi natural...

POPA DIN PETRIFALĂU: No, că doar am înțeles, luminăția-ta! Numa' că eu, acum, nu mai stai, preoteasa mea-i cam bânuitoare... Și-apoi, n-aș vrea să mai aud și de la alți juni români c-aș fi uncalta jupînului Vînt... Dumneata să-mi faci numa' semn, cînd hotărîți. Că, ce hotărîți, văd eu bine, și vin cu ungerii mei la adunare!

TIMOTEI: Hai, că te conduc pînă în piață, să nu mai sară careva cu gura...
(*Ies împreună*.)

ARON PUMNUL (*venind dinspre camera Anei, face un semn din mîna*): Mult n-o mai duce, bătrîna... Cînd se ceartă oamenii cu pietrele, nu-i a bună... Cine știe ce ne mai așteaptă!

(*Înaintează prin cameră, spre geamurile dinspre piața largă. Dintr-acolo vin voci amestecate, strigăte de „vivat”, apoi, treptat-treptat, se înfiripă și cuvintele din „Hora Ardealului”: „Ardelean, copil de munte / Iar înaltă a ta frunte / Și te-nșulă de mindrie / Că ești fiu de Românie”* *Iese și el în fugă, spre curte. Încăperea rămîne, o clipă, goală, pînă cînd, pe ușa întredeschisă, își scoate iarăși capul bătrîna, ca o umbră caldă*.)

ANA: Pustiu... Nu mai vine... Și eu, fără să-l văz, nu poci muri!... (*Se retrage, închide ușa după ea*.)

TIMOTEI: Poftiți, multașteptaților! La mine-i cam strîmt... Mă dau afară cărțile...

PAPIU-ILARIAN (*20 de ani*): Mai bine cărțile, din casă, reverendissime, decît alții, afară din țara noastră!

IANCU (*24 de ani, în straie orașenești, privire ațeră, neliniștită, mare concentrare nervoasă*): De-ai-a ne-am strîns, ca să nu ne deie nimeni afară!

(*Se-așază toți pe scaune, Timotei, la masa cu cărți și manuscrite, lingă el, Aron Pumnul, într-un colț, lipit de bibliotecă, Iancu, apoi, ceilalți tineri*.)

TIMOTEI (*decan de vîrstă*): Și-acum, junii mei prieteni, numai atîta văntreb: ne punem față în față ideile, ori numai salvarea nației?

PAPIU-ILARIAN : Fără idei, nu ne mai putem salva nația !

IANCU : Aristocrații pot fi doborâți numai cu condeiul și cu sabia !

(Timotei, auzind cuvîntul acesta, tresare, se uită lung spre camera Anei; de-acolo, nici o mișcare.)

ARON PUMNUL : La Tirgu-Mureș ce-ați dezbătut, ce-ați decis ? Adică, în privința colaborării cu ungurii...

PAPIU-ILARIAN (se uită spre Iancu) : Ca să nu mai înverșunăm ura, am semnat petiția... Cu toate că avea dreptate frațele Porățiu, atunci cînd a spus : „Pe-atru ce să fie chiar și Dumnezeu, ungur ? Să jurăm, mai bine, pe Dumnezeul popoarelor !“

IANCU : Avem aceiași amici și inamici... Trebuie să luăm din mîna aristocraților sibiциul teroristic !

(De-afară se aud voci și o nouă strofă din „Hora Ardealului“, în surdină.)

VOCILE :

„Ardeleni, lumea ne vede !

România-n noi se-ncrede,

Căci de-acum romănu-n lume

Va fi vrednic de-al său nume !“

ARON PUMNUL : Vrem să știm tactica voastră...

IANCU : Noi sîntem oamenii libertății, domnule profesor. Libertate, egalitate, frățietate, sînt cuvînte care mîngîie inima na-

ției noastre mai mult decît a oricăreia din Europa ! Dar în argumente filozoficești nu mai avem încredere ! Tactica e una singură : lancea lui Horia !

TIMOTEI (tot mai tulburat, palid, se ridică în picioare) : Vă cer iertare, fraților, dar cred că tineretul din piață și-a pierdut paciința. Trebuie să mergem, să ne sfătuim cu ei. Numai că eu mai am o datoarie de conștiință... (Mișcare, toți se uită atenți.) Trebuie s-o anunț c-a venit el... Alfel, nu poate muri...

(Bumoare : afară de Pumnul, ceilalți nu înțeleg nimic.)

PAPIU-ILARIAN : Care el ?

TIMOTEI : Vino, Iancule, să dai dezlegare unui suflet bătrîn...

IANCU (tulburat, ezită) : Eu nu-s popă, ca măria-ta... Dar, pentru orice suflet de român, sînt gata să trec și apele Styxului !...

(Timotei îl ia de mînă și, sub privirile uimite ale celorlalți, se apropie de camera bătrinei. Timotei deschide încet ușa și începe să cheme.)

TIMOTEI : Tișă Ană ! Tișă Ană ! (Tot nu răspunde nimeni ; intră singur și, după cîteva secunde, reapare.) Acum, cel puțin ea poate dormi în liniște !...

(În timp ce din stradă răzbat tot mai clar „Hora Ardealului“ și strigăte de „vivat“, toți bărbații aceștia tineri ies, cu capetele descoperite, pe ușa casei-bibliotecă.)

CORTINA

ACTUL al III-lea

Acțiunea se petrece în seara zilei de 2/14 mai, într-o sală a școlilor din Blaj. Un geam dinspre marea piață, puternic luminat. Se văd portretul împăratului Traian, un steag tricolor românesc și unul cu negru și galben. De jos, continuă murmurul tălăzuit al zecilor de mii de oameni, strînși acolo pentru Adunarea națională de a doua zi. Din cînd în cînd, liniștea e spartă de strigătele „vivat“, „da“, „nu“, „așa e“, care pătrund pe fereastra deschisă. Se aude, apoi, lămurit, vocea unui tribun : „Libertate, egalitate, frăție !“ „Vivat“ răsună glasul mulțimii. „Pentru scopurile acestea ne luptăm noi !“ „Vivat !“ „Fraților, e liber azi iobagul ?“ „Nu !“ „Trebuie eliberat ?“ „Da !“ „Națiunea noastră trebuie să aibă aceleași drepturi cu celelalte națiuni ?“ „Da !“ În timp ce vuietul se potolește, pe ușa mare a sălii (deasupra căreia s-a întins pînza unui tricolor, pe care scrie „Virtus romana rediviva !“) își fac apariția o parte dintre cărturari și tribuni, marcați de entuziasmul poporului, de febra pregătirilor, de concentrarea mării lor răspunderi.

TIMOTEI (cel mai în vîrstă, i se dă întietate) : Spune-mi, frate Balint, pe Fata munților n-ai adus-o ?

BALINT (surprins) : Care fată ?

TIMOTEI : Știi tu, nu te preface ! Cea prin care mi-ai trimis cîntecele și tablele cerate...

BALINT (ironic) : Dacă ți-i dor de ea, caut-o printre cei zece mii aduși de Iancu !

BĂRNUȚIU (firav, scund, inspirat, ca de oțel) : Ascultă-i, Dunca, pe cei din piață, și, pînă mine, mai gîndește-te ! Cine nu ține cu poporul, rătăcește !

DUNCA (solemn, ca orice funcționar regio-

- teaurarial)** : Cunoști ce gîndesc, încă de la Sibiu ! Ai auzit ce-am spus și după-amiază, în catedrală... Uniunea cu Ungaria...
- BUTEANU (tînăr, înfocat)** : Știți ce vrea să zică Uniunea ? Că, pînă acum, ne-au încălecat pe păr, iar acum vor să ne pună și șaua în spinare !
- IANCU (în portretul său binecunoscut)** : Uitați-vă afară, românilor, sîntem mulți, cît ecucurzul brazilor ! Sîntem mulți și tari !
- ARON PUMNUL** : Văd, fraților, că nici n-am intrat bine aici și-am și început polemica. Luăm ideile de la capăt ?
- BARÎȚIU (36 de ani, slab, energic, barbă și mustăți subțiri)** : Dacă trebuie, le luăm !
- TREBONIU LAURIAN (38 de ani, grav, sever)** : Să le ridem comisarilor guberniali în față ! Dacii rideau și-n fața morții...
- ANDREI MUREȘANU (32 de ani, posomorit, enigmatic)** : Somnul a fost, pîn-acum, moartea noastră !
- TIMOTEI (pentru sine)** : *Somnum capere non possum !*
- VASILE MOLDOVAN (mereu agitat, intranzigent, intră din urmă, trîntind ușa în nasul cuiva)** : Nu-l las, luminația-ta !
- TIMOTEI (înțelege repede, se ridică de pe scaun)** : A venit părintele Molnár ?
- VASILE MOLDOVAN** : Numai el ne-ar mai fi lipsit ! Că jupînul Vînt e pe-afară, își asmute toate iscoadele !
- TIMOTEI** : A venit ea ?
- ARON PUMNUL** : Acum, diavolul nu mai are nevoie de fustă, ca să se poată ascunde ! (*Toți se uită, nedumeriți de vorbele acestora.*) Iscoadele au salvconduc gubernial !
- BARÎȚIU** : Sînt „corespondenți de presă“ !
- BĂRNUȚIU** : Aud că domnii ăștia ne și învinuiesc de trădare. Spun c-am fi umplut orașul de steagurile Țarului din Petersburg...
- IANCU** : Ca să ne pună în piră cu oamenii lui Kossuth !
- TIMOTEI** : Hai, spune odată, Moldovene, cine-i ? Nu cumva generalul Schurter ?
- VASILE MOLDOVAN** : Nu, Toader, tipograful ! Dar nu-l las !
- TIMOTEI** : O să-l lași, că l-am chemat eu ! (*Cu fața spre ceilalți.*) Vreau să trimet în tiparniță o parte din discursul lui Bărnățiu...
- PAPIU-ILARIAN** : De ce o parte și nu întreg ?
- TIMOTEI** : Problemele-s multe, le vom limpezi, sper, pe toate... Acum, uite... (*scoate din buzunar o hirtie*) vreau să verific finalul, precum l-am notat.
- IANCU (spre Vasile Moldovan)** : Lasă omul să intre !
- TIMOTEI (în timp ce intră tipograful, cu o cocardă tricoloră în piept, citește răsăpăcat)** : „Așa, fraților, închipuți-vă, încă o dată, că această mic de ani a tiraniei este numai o zi în viața națiunii noastre...”
- IANCU** : Numai o zi !
- ANDREI MUREȘANU (emoționat)** : Cetește !
- TREBONIU LAURIAN** : S-auzim !
- BĂRNUȚIU (face un pas înainte și reia finalul celebrului său discurs, rostit la adunarea din dimineața aceleiași zile, în catedrală)** : Inchipuți-vă că azi-dimineață ne-au înjugat, toată ziua ne-au minat, iar acum, cînd sosi amurgul, pentru odihnă, ne iau jugul de pe grumaji numai pentru a ne omori...
- DUNCA (singurul care îndrăznește să-l întrerupă)** : Ți-am mai spus că exagerezi ! Ești omul unei singure idei...
- IANCU** : Pentru că, domnule concipist, orice om, din cei mulți care umplu piața (*se oprește, lăsînd să năvălească iar pe geam vuietul înfundat*), simte că viața lui și-a poporului de jos atîrnă, acum, de-o singură idee...
- BUTEANU** : Acum, ori niciodată !
- BĂRNUȚIU (concentrat, cu ochii iluminați)** : Care națiune de pe pămînt nu s-ar ridica, de la cel mai mic la cel mai mare, văzîndu-și numărate zilele vieții ?
- ANDREI MUREȘANU (care notează, așezat lângă masă)** : Oricare !
- BĂRNUȚIU (continuă, dominîndu-și firea)** : Libertatea oricărui popor e bunul lui cel mai înalt, și naționalitatea e libertatea lui cea din urmă ! Ce preț mai are viața, după ce și-a pierdut tot ce îl face demn să existe pe pămînt ?
- BALINT** : Murim, mai bine, 'n luptă !
- IANCU** : Lasă-l, popo, să termine !
- BĂRNUȚIU** : În mîna Adunării de la Blaj sînt așezate viața și moartea, prezentul și viitorul, nu al unui singur om, ci al națiunii întregi. Ce va răspunde Adunarea, în fața națiunii, a lumii și a posterității, dacă semnează sentința de moarte a naționalității sale ? !
- TIMOTEI (satisfăcut, cu hîrtia în mînă)** : Am urmat întocmai, cuvînt după cuvînt... (*Spre tipograf.*) Ia-o, Toadere, și fugi la tiparniță ! (*Îi dă hîrtia.*)
- TIPOGRAFUL** : Și, dacă m-or opri cătanele ? S-o înghit, ori ?...
- ARON PUMNUL** : Cătanele lui Schurter nu se-amestecă !
- DUNCA** : Nu se-amestecă, numai ne arestează...
- IANCU** : Ba, c-au fraternizat, azi-dimineață, cu poporul...
- BARÎȚIU** : Cei mai mulți sînt români...
- DUNCA** : Pînă-i văd comisarii guberniali, care ne-au onorat adunarea...
- TIMOTEI** : Domnul consilier Szabó Lajos și comitele suprem Bánffy Miklós au fost mulțămîți de ordinea care domnește...
- BĂRNUȚIU** : De unde știi ? Ți-au spus episcopii ? Lemeni, ori Șaguna ?
- BARÎȚIU** : La amîndoi le dă guvernatorul porunci, ca unor comisari de poliție !

- BALINT: Pe mine m-a certat Lemeni, in-
 iante de Dumineca Tomii, să mă întorc cu
 moții acasă, că altfel mă răspoște!
- TIMOTEI (se aprinde): Fraților, fraților,
 orice exagerare strică! Mai ales în vre-
 muri ca astea. Și eu aș avea rațiuni de-a
 mă plînge...
- ARON PUMNUL: De cine?
- TIMOTEI: Dacă Lemeni l-a alungat pe Băr-
 nuț din Blaj, pe mine m-a silit să vor-
 besc cu jumătate de gură, mi-a cenzurat
 articolii... Știi bine, Arune! Dar, ia gîn-
 diți-vă la îmbrățișarea lui, de azi-dimi-
 neață, cu Șaguna! N-au spus amîndoi,
 în fața mulțimii, că sînt frați, nu din vreo
 fățarnicie, ci numai ca români?!
- BĂRNUȚIU (concesiv): Adevărat, au spus...
- TIPOGRAFUL (tot cu hîrtia în mîna, aștep-
 tînd instrucțiunii, se trezește vorbind):
 Dacă-i pe-așa, luminatule, acum, pînă și
 stîlpul aristocraților, comitele cel atotpu-
 ternic, Nopcea, se dă român...
- TIMOTEI: Poate că și de el avem nevoie,
 Toadere! Iar tu, du-te la tiparniță, să
 nu-ți ia foc hîrtia asta în mîna!
- TIPOGRAFUL: De la ce?
- TIMOTEI: De la cuvintele fratelui Bărnățiu!...
- (Tipograful înțelege și iese, strigînd „Li-
 bertate și frăție!”)
- DUNCA: Toate bune, pînă-și fac comisarii
 guberniali rapoartele lor secrete!
- BĂRÎȚIU: O să le aflăm și pe astea...
- IANCU: De unde?
- BĂRÎȚIU: De la „corespondenții de presă”...
 E aici Jákob Elek, o să mă duc cu el
 la o crișmă...
- (Animație.)
- VASILE MOLDOVAN (intră iar, furios): Pe
 ăsta, chiar nu-l mai las!
- TIMOTEI (cunoscînd lecția): Pe care?
- VASILE MOLDOVAN (îmîitînd): Pe Ba-ba-zil,
 poștașul luminăției-tale!
- ARON PUMNUL: Lasă-l, că ne-aduce gaze-
 turile din toată lumea!
- VASILE MOLDOVAN (cu ochii la Iancu):
 Prea multă lume știe unde ne ținem
 sfatul...
- IANCU (spre tînărul de seama lui): Acum,
 nu mai avem ce-ascunde, frate! Ideile
 sînt afară, în piață... Se apără singure, și
 ne apără și pe noi!
 (Vuietul surd persistă.)
- POȘTAȘUL (dă năvală, cu brațul plin de
 gazete, se sperie, se bilbie și mai tare):
 Bu-bună seara, lu-lumi-naților!
- TIMOTEI (ia ziarele și i le trece lui Bari-
 țiu; și apoi, văzînd că Bazil se apropie, cu
 un aer de taină): Mai vrei să-mi spui
 ceva?
- POȘTAȘUL: Vă-vă așteaptă o mu-mu-iere!
- TIMOTEI (tresărînd): Unde?
- POȘTAȘUL: În-în poarta casei...
- TIMOTEI (emoționat): E fata din munți?
- POȘTAȘUL: Nu-nu, că-i co-coană!
- TIMOTEI: Și nu s-o luat încoace, pe urmele
 tale?
- POȘTAȘUL: Nu-nu știu, că-mi-o fost fri-
 frică de ea!
- TIMOTEI: Bine, fricosule! Du-te, caut-o,
 poștește-o la tine acasă, și ține-o acolo, de
 vorbă, pînă mîine-dimineață!
- POȘTAȘUL: Mă-mă bate ne-nevasta, că fac
 revoluție cu-cu-cu...
 (Timotei ride și-i face semn să iasă.)
- BĂRÎȚIU (răsfoind precipitat gazetele):
 Ascultați, fraților, cum sîntem văzuți din
 străinătate. Gazeta „Budapesti Hiradó” pu-
 blică o corespondență din Transilvania:
 „Să fie oare adevărat că s-ar plănui o
 republică română?... De ce, oare, să nu
 viseze românul o Dacie, precum și slavul,
 un stat slav?”
- TREBONIU LAURIAN: Bine zice!
- PAPIU-ILARIAN: Cetește!
- BĂRÎȚIU (concentrat): Un corespondent din
 Brașov — auzi, și eu nu știam nimic! —
 al ziarului „Allgemeine Zeitung” scrie:
 „Am avut ocazia să vorbesc cu doi revo-
 lutionari din Iași, refugiați la Focșani.
 Aceștia erau ferm convinși că din haosul
 mișcărilor și răsturnărilor va apărea re-
 publica Dacia. Aceasta va cuprinde toate
 ținuturile, de la Carpații de nord pînă la
 Dunăre și Marea Neagră...”
- TIMOTEI (oarecum speriat, mai mult pentru
 sine): Și, cînd te gîndești că la mine
 acasă sînt adăpostii Alecu Russo și Ale-
 xandru Cuza, din Moldova, Dimitrie Bră-
 tianu, din Muntenia, Bercianu, din Ba-
 nat...
- DUNCA (parcă i-ar fi auzit gîndurile): Ce
 zici, reverendissime?
- TIMOTEI (tresare): Sufletul meu cutreieră
 prin toate gazetele lumii...
- VASILE MOLDOVAN (intră, de mîna cu un
 om bătrîn, cărunt, copleșit de tristețe):
 Tatăl lui Florian Micaș, fratele nostru,
 arestat la Cluj...
- (Emoție, indignare.)
- BĂRÎȚIU (spre Dunca): Iată cum s-anunță
 făgăduințele Uniunii, pentru care, tu...
- IANCU: Să protestăm!
- TIMOTEI: Să facem petiție la guvernium, să-i
 punem pe episcopi să semneze...
- ARON PUMNUL: E bună ideea, fraților!
 Ei vor fi mîine președinții Adunării, după
 lege constituită... O cetim acolo...
- PAPIU-ILARIAN: S-o scrie Bărnățiu!
- BĂRNUȚIU: Împreună cu Bariț, că-i mește-
 rul gazetelor. Ia peana, și să-ncepem!
- BĂRÎȚIU (se îndreaptă spre masă, îl dă deopar-
 te pe Andrei Mureșanu, care își strin-
 ge hîrțile și începe să murmure singur,
 absorbit de gînduri, prin cameră): Aștept...
- BĂRNUȚIU (spre bătrîn): De ce ți-au închis
 feciorul?
- BĂTRINUL: A vorbit în duhul libertății...
- PAPIU-ILARIAN: L-au închis la Tîrgu-Mu-
 reș, pentru noi toți...
- IANCU: O să pornim, cu cei patruzeci de
 mii (se oprește și ascultă vuietul pieții),
 să-l facem mai liber decît pasărea ceru-
 lui!

- BĂTRINUL** : De zvonul asta, că veniți peste ei, s-au spăimîntat grozii din tot Ardealul...
- BĂRNUȚIU** (*dictează, plimbîndu-se nervos*) : Adunarea națională română vede în arestarea lui Micaș, în publicarea stării de asediu, în ridicarea spînzurătorilor — adică în măsurile ordonate de guvernul regesc — instaurarea unui sistem teroristic care e în desăvîrșită contrazicere cu spiritul de libertate ce domnește azi în Europa... Scrii, Bariț ?
- BĂRIȚIU** : Cu apă tare...
- BĂRNUȚIU** : Aceste măsuri nu se împacă nicicum cu ideea egalității și fraternității, idee care ar trebui să domnească în relațiile dintre națiunile Ardealului...
- BUTEANU** : Nu le place tiranilor !
- BĂRNUȚIU** : Ar trebui să se aibă în vedere că națiunea română, împotriva legilor date de Dumnezeu și de natură, a fost asuprită veacuri de-a rîndul, și că ea acum se deșteaptă...
- ANDREI MUREȘANU** (*își mușcă buzele, murmură pentru sine*) : Deșteaptă-te, române !
- BĂRIȚIU** (*continuă, scriind*) : Adunarea își exprimă convingerea că procedeele guvernului regesc față de noi, întrebunțarea unor metode teroristice nu vor da rezultate nici în ce privește păstrarea liniștii...
- IANCU** : Ești mulțămît, bătrîne ?
- BĂTRINUL** : Dacă-l iei pe Florian cu tine, poci muri liniștit ! Și-acum, iertați-mă, că aveți treabă...
- IANCU** : Nu te-arăta mulțimii, să nu dea în clocot, peste noapte...
- BĂTRINUL** : În clocot, a dat de mult ! Noroc cu tine, c-ai pus-o în ordine... (*Iese.*)
- TIMOTEI** (*luînd hîrtia de la Barițiu*) : În noaptea asta, trebuie să-i conving pe episcopi s-o semneze...
- ARON PUMNUL** : Tot nu poate măriata să doarmă... *Somnum capere non possum!* Să punem acum ordine și în desfășurarea zilei de mîine... Să hotărîm programa națiunii !
- BĂRIȚIU** : Dar cine va duce petiția de eliberare a lui Micaș la guvernul ?
- DUNCA** (*ironic*) : S-o ducă tinerii, că ei...
- IANCU** : Ba nu ! Să se trimeată deputați oameni bătrîni și cu autoritate, iar nu tineri. Căci, de se vor trimete deputați tineri, ei nu vor mai aștepta ca guvernatorul să le deschidă ușa !
- ARON PUMNUL** : Atunci, fraților, pentru programa care trebuie s-o hotărîm mîine, pe cîmpia zisă și Ritul greclor...
- TREBONIU LAURIAN** : Să-i zicem, de mîine încolo, Cîmpia Libertății !
- TOȚI** : Să-i zicem !
- IANCU** : Iar pentru că, fraților, pe Cîmpia asta, puhoiul oamenilor va fi și mai mare, grupele mele și-ale Buteanului se vor ocupa de ordine... Să n-aibă nimeni pretext a ne abate din calea ideilor ! O să iau asupră-mi consultarea poporului. Să
- grăbim, deci, că unele repetiții trebuie făcute de astă-seară...
- DUNCA** : Domnilor, dacă în programă rămîne ideea independenței naționale totale, atunci vom avea război civil...
- PAPIU-ILARIAN** : De ce ?
- DUNCA** (*tot mai sigur pe el, privind expresia de pe fețele lui Timotei, Laurian și Barițiu*) : Fiindcă, fraților, o să ne luăm pe cap nu numai coroana de oțel a Ungariei, dar și pe cea de aur a Vienei. Și-o să ne turtească... Așa că, fidelitatea față de Împăratul...
- TIMOTEI** (*jenat, dar clar*) : Asta, cam așa-i... E și părerea episcopilor, președinții Adunării... Știți bine că, pe lângă armata ce ne-au trimis-o aici, mai așteaptă, la Sâncel, escadronul de dragoni „Savoyen“, și la Bucerdea Grînoasă, o companie din regimentul de infanterie „Bianchi“, două companii din regimentul „Karl Ferdinand“, cu două tunuri. Le-a trimis, de rezervă, generalul Puchner...
- IANCU** (*trist*) : Omul Împăratului...
- TREBONIU LAURIAN** : Să ne gîndim bine... Dacă-l mînicm pe Împărat...
- BUTEANU** : Jos, cu toți împărații !
- BALINT** : Jos, cu tiranii !
- ANDREI MUREȘANU** : Jos !
- BĂRIȚIU** : Mînia în politică e nebulie ! Revoluția are nevoie și de diplomați... Nu ne putem scula împotriva pe toți dușmanii independenței...
- BĂRNUȚIU** (*intrînat, înțelegător, om politic*) : Atunci, programa s-o prezinte, cu modificări, Treboniu Laurian...
- TREBONIU LAURIAN** : Ce modificări ?
- BĂRNUȚIU** : Laudele către Împărat...
- TREBONIU LAURIAN** : Primesc citirea, dar laudele să le lăsăm pentru rugăciunile și cuvîntările episcopilor...
- TIMOTEI** : Noaptea e un sfetnic bun. Iar acum, nu numai eu, ci nimeni nu mai poate dormi... Cum rămîne, în text, chestiunea națională ?
- BĂRNUȚIU** (*ferm*) : Cum am pronunțat-o eu !
- TIMOTEI** (*cu hîrțile în mînă, ca să verifice din nou exactitatea textului*) : Adică...
- BĂRNUȚIU** : Națiunea română scutură jugul constituțiunii care îi nimicea personalitatea...
- VASILE MOLDOVAN** (*de data asta, calm, întră cu un om îmbrăcat în negru*) : Pe domnul Stefan Ludvig Roth îl cunoașteți... (*Acesta se înclină și se așază lîngă Timotei.*)
- BĂRNUȚIU** (*ca și cînd n-ar fi auzit nimic*) : Națiunea română declară sărbătorește că, de-aici înainte, nu se va cunoaște obligată decît prin legile care se vor pune în Dieta țării, unde va fi reprezentată și ea, după dreptate și cuvîntă, și se va ține datoare cu ascultare numai direcțiilor aleși din sînul său...

- DUNCA : Deci, recunoști Dieta în care se va hotări și Uniunea...
- BALINT : Tacî odată, cobe !
- STEFAN LUDWIG ROTII (*surprinzîndu-i pe toți*) : Uniunea, domnule Dunca, dar nu cu coroana ungară, ci cu părțile dezmembrate ale Daciei... Așa bate vîntul secolului...
- VASILE MOLDOVAN (*intră cu popa din Petrifalău ; apoi, privind spre Timotei*) : Ți-am adus, luminatul, și unealta jupinului Vînt...
- POPA DIN PETRIFALĂU : Văd, *fiam*, că nu l-ai întrebat încă pe tată-to de tîleul poveștii... (*Vorbele lor nu sînt înțelese de ceilalți.*)
- TIMOTEI : Să încheie Bărnuțiu, și pe urmă ne lămurim dincotro bate vîntul !
- BĂRNUȚIU : Națiunea română dă de știre națiunilor conlocuitoare că, voind a se constitui și organiza pe temeii național, n-are cuget dușman în contra altor națiuni și cunoaște aceiași drept pentru toate, voiește a-l respecta cu sinceritate, cerînd respect împrumutat după dreptate. Prin urmare, nici nu va suferi a fi supusă altora, ci voiește drept egal pentru toate...
- IANCU : Să depunem jurămînt !
- ANDREI MUREȘANU : Să jurăm !
- BARIȚIU : Nu înainte de a-l întreba pe domnul Roth dacă a văzut și domnia-sa, pe clădirile Blajului, steagul țarist...
- STEFAN LUDWIG ROTH : Nu înțeleg insinuarea... Dar bănuiesc din partea cui vine. Pot să răspund. Azi-dimineață, cînd am sosit, în fruntea sașilor mei, n-am văzut decît un singur steag nou : tricolorul ! Pe care scria : „Virtutea romană reînviată“. Cred că steagul ăsta, pus prima oară în Transilvania, a priceinuit bătăii de inimă la Iași și la București...
- ARON PUMNUL : Și în toate provinciile noastre...
- DUNCA : Multe pot înțelege, domnilor, dar ea ochii să vadă și prin stîncă munților...
- BUTEANU : Și !
- BARIȚIU : Eu n-am înțeles povestea cu jupînul Vînt...
- TIMOTEI : Poveste veche, fraților, și, din păcate, pururea nouă ! Jupînul Vînt, așa i-a zis prietenul Molnár intrigii imperiale, care nu ne lasă în pace... Ca și...
- ARON PUMNUL : Cine ?
- TIMOTEI (*incurcat*) : Muierea aceea în negru, care aud că mă așteaptă în poartă...
- BALINT : O fi moartea, frate Timotei...
- POPA DIN PETRIFALĂU : Numa' fata jupinului Vînt să nu fie !... Că-i frumoasă, da-i mai rea decît moartea...
- TIMOTEI : De unde-o știi ?
- POPA DIN PETRIFALĂU : Dă tircoale ungurilor ce i-am adus din toate satele și i-am amestecat cu românii. Își ia, tîrfa,
- chipurile felurite. În seara asta, s-o-mbrăcat în nădragi, și se face că scrie...
- BABIȚIU : „Correspondenții de presă“ ! O să mă întîlnesc eu, în noaptea asta, cu toți... Că tot nu-i vremea somnului...
- IANCU : Nu, e a jurămîntului !
- PAPIU-ILARIAN : Dar, pe ce să jurăm ?
- BĂRNUȚIU (*sec*) : E gata și jurămîntul. Mîine...
- IANCU : Nu mîine, fraților, în seara asta ! Ca să nu se mai schimbe, cumva, peste noapte...
- TBEBONIU LAURIAN : Dar jurămîntul nu-l depunem noi, ci Adunarea națiunii...
- IANCU : Tocma' de-ai ! Eu voi să-l repet acum, cu poporul ! Să-l zică, mîine, mai răspicat...
- DUNCA : Domnilor, dacă de părerile mele n-ați ținut seama, dați-mi voie să mă retrag...
- BUTEANU : Nu, voia asta nu ți-o dăm ! Că, dacă luminatul Timotei va alerga la episcopii noștri, tu fugi de-a dreptul la mai marii lor...
- DUNCA (*foarte supărat*) : Dar ce mă crezi tu pe mine, tinere ? ! Nobilul Nopcea, dama aristocrației ?
- TIMOTEI (*împăciuitor*) : Fraților, vorbe ca astea, nu se cade, între români. Iar dacă nu vă înțelegeți, înseamnă c-a venit vremea să vorbească Omul cu sabia... (*Murmure, nedumerire, mișcare ; mai multe voci : „cine este acela ?“ Timotei privește insistent spre Iancu.*) Ecce homo !
- IANCU (*emoțional, dar franc*) : Sabia dreptății nu-i la mine, fraților, ci la poporul de jos ! Să ferească sîntul, pe oricine, de sabia lui ascuțită ! Dar încă e vremea gîndului, nu a sabiei... De-aceea, nimeni nu va jura cu sila. Cine vrea să ne părăsească, e liber !
- (*Toți se uită spre Dunca.*)
- DUNCA : N-am venit aici să vă dau sărutul lui Iuda. Ce-am avut de spus, am spus deschis...
- TREBONIU LAURIAN : Și, cum vrei să re- peți, Iancule, jurămîntul ?
- IANCU : Fratele mai mare, Bărnuț, să-l strige din fereastră deschisă... Eu cobor în piață... Este liber oricine vrea să mă urmeze !... (*Papiu-Ilarian, Buteanu, Balint se ridică îndată.*)
- POPA DIN PETRIFALĂU : Și pe mine mă așteaptă ungurii, care nu mai vor să fie iobagi. Dacă...
- IANCU : Haide, domnule Molnár !
- POPA DIN PETRIFALĂU : Și, să vă iasă din cap nemesugul meu cu jupînul Vînt !
- STEFAN LUDWIG ROTII (*se ridică și el*) : Eu pot să jur, cu ochii închiși, pe cîntea românilor...
- IANCU : Nu te primesc decît cu ochii deschiși !

STEFAN LUDWIG ROTII : Bine, înțeleg !
De-ar fi să mă împuște cineva pentru ju-
rămîntul ăsta, eu tot cu ochii deschiși voi
rămîne !...

(*Pleacă, urmîndu-l pe Iancu, împreună cu
Papiu-Iarian, Butcanu, Balint și popa din
Petrișfalău.*)

BĂRNUȚIU (*rămas cu Timotei, Dunca, Tre-
boniu Laurian, Aron Pumnul și Andrei
Mureșanu, se adresează acestuia din
urmă*) : Frate Andrei, tu ești supărat...

ANDREI MUREȘANU : De ce ?

BĂRNUȚIU : Nu știu. Văd că taci.

ANDREI MUREȘANU : Nu tace, scriu.

BĂRNUȚIU : Ce ?

ANDREI MUREȘANU : Un fel de răsunset
al gândurilor voastre...

BĂRNUȚIU : Ce gânduri ?

ANDREI MUREȘANU : Toate furtunile astea
de primăvară...

BĂRNUȚIU (*se apropie de geamul deschis,
prin care se revarsă murmurul mulțimi-
lor — alături, portretul luminat al împă-
ratului Traian — scoate hîrțile și începe
să citească*) : Jurămînt...

IANCU (*de jos, urmat de vocea mulțimii*) :
Jur !*

BĂRNUȚIU : Ca român, voi susținea tot-
deauna națiunea noastră română pe calea
dreaptă și legiuită, și o voi apăra cu
toate puterile în contra oricărui atac și
asupriri !

IANCU și MULȚIMEA : Jur !

BĂRNUȚIU : Nu voi lucra niciodată în con-
tra drepturilor și a intereselor națiunii
române, ci voi ținea și voi apăra legea și
limba noastră română, precum și liber-
tatea, egalitatea și frățietatea !

IANCU și MULȚIMEA : Jur !

BĂRNUȚIU : Pe aceste principii voi respecta
toate națiunile ardelenene, poftind egală
respectare de la dînsule !

** În cazul unei montări speciale sau
de televiziune, se pot folosi secvențele
filmate la reconstituirea ce-a avut loc
pe Cîmpia Libertății din Blaj, în 1973.*

IANCU și MULȚIMEA : Jur !

BĂRNUȚIU : Nu voi încerca să asupresc pe
nimenea, dar nici nu voi suferi să ne
asuprească nimenea !

IANCU și MULȚIMEA : Jur !

BĂRNUȚIU : Voi conlucra la desființarea io-
băgiei, la emanciparea industriei și a
comerțului, la pămîntul dreptății, la înă-
intarea binelui umanității !

IANCU și MULȚIMEA : Jur !

BĂRNUȚIU : Așa să ne-ajute Dumnezeuul po-
poarelor !

IANCU și MULȚIMEA : Așa să ne-ajute
Dumnezeul popoarelor !

(*Se creează un moment de liniște, de aș-
teptare încordată.*)

BĂRNUȚIU (*se uită la cei din jur, care au
repetat și ei, cu Iancu, textul jurămîntu-
lui*) : Mureșanule, e vremea să treci în
locul meu și să cetești ce-ai scris !

ANDREI MUREȘANU (*încurcat*) : Poate c-ar
fi mai bine să vă citesc mai întîi vouă...

BĂRNUȚIU : Acum, cuvintele au un singur
judecător : poporul !

TOȚI : Cetește !

ANDREI MUREȘANU (*pune hîrțile în bu-
zunar și se apropie de fereastră*) :

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de
moarte

In care te-adînciră barbarii de tirani...

(*Toți repetă sacadat, fără melodie, versu-
rile poetului.*)

Acum, ori niciodată, croiește-ți altă soarte
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani !

(*Toți încep să cînte melodia „Răsunsetului”.*
Iancu și mulțimea reiau, murmurînd, cu-
vintele și melodia.)

Pe voi vă nimiciră a pîsmei răutate

Și oarba neunire la Milcov și Carpați !

Dar noi, pătruși la suflet de sfînta

libertate,

Jurăm că vom da mîna, să fim pururea

frați !

TOȚI CEI DIN SALĂ, PRECUM ȘI IANCU

și MULȚIMEA : Jurăm ! Jurăm ! Jurăm !

CORTINA

EPILOG

Din nou în casa lui Timotei. Sintem în anul 1860. Modificări doar în rîndul bibliotecilor, care fuseseră distruse, aproape în întregime, la 1849, cu cărți cu tot. Rafturile sînt iarăși pline. La locul vechi, statuia zeiței de marmoră, legată peste față cu fișii de pînză albă, își ascunde rănile primite în timpul Revoluției. Timotei, la 55 de ani, evident mai încărîntit, citește numai cu ochelari. Biroul, cu aceeași încărcătură de manuscrise, cărți, ziare, hărți și, bineînțeles, ocheanul. La poarta dinspre stradă s-a instalat un clopoțel, care semnalizează, uneori chiar foarte des, cum se întîmplă în ziua de față.

CREДИНТЕРUL (un elev în ultima clasă de liceu, care, conform tradiției, îl ajută pe Timotei în gospodărie, fără a putea compensa, însă, golul sufletească lăsat de moartea Anei. Sună clopoțelul): Să deschid, reverendissime?

TIMOTEI (fără să-și ridice privirile din hirtuile pe care le înnegrește, zorît): Ce, ți-e frică?

CREДИНТЕРUL: Nu, dar credeam că... (Iese, apoi revine însoțit.)

POȘTAȘUL (același, îmbătrînit, cu geanta lui mare, de piele ponosită): Bu-bună ziua, lu-luminăția-ta...

TIMOTEI: Ție, Bazile, ar trebui să-ți cum-păr niște ciobote de fier. Văd că pe astea iar le-ai rupt... Hai, scoate! Să vedem ce mi-ai adus azi...

(Credințelul, curios, se apropie și el.)

POȘTAȘUL: O de-depeșă importantă...

TIMOTEI: Măi, dar tu nu respecti secretul corespondenței?!

POȘTAȘUL (sincer): Îl-il-il... ca toa-toată lumea...

TIMOTEI (scriind mai departe): Ia depeșă și cetește-o tare, credințelule!

CREДИНТЕРUL: „Iași, ora 1,45 minute după masă, 28 a X-a 1860. Directorului Gimnazului român din Blaj, prin Alba-Iulia. În 26 octombrie va avea loc inaugurarea universității din Iași... (Timotei se oprește din scris.) ...E o sărbătoare la care toți românii, din orice parte ar fi, au dreptul de-a se interesa. Subsemnatul vă rog, Domnule, să ne onorați cu prezența Domniei-voastre. Ministrul instrucțiunii publice, Kogălniceanu“. (Pauză, așteaptă instrucțiunii.)

TIMOTEI: Reține data, pentru plecare. Altceva?

POȘTAȘUL: Fă-fără crițari de vinars, nu-nu mai am...

TIMOTEI (scriind mai departe): Dă-i crițari, băiete, și cetește.

CREДИНТЕРUL: Dar asta e un pachet, reverendissime... Și-i tare ca o ghiulea... Să nu fie vreo...

TIMOTEI (desface, totuși, repede, curios, și dă la iveală o călimară): Ia uite, ce minunăție! (Se ridică în picioare.) Cetește scrisoarea!

CREДИНТЕРUL: „Lugoj, luna lui septembrie, 1860. Reverendissime Domnule, aici alăturat trimet atramentariul carele au fost cîndva proprietatea nemuritorului Gheorghe Șincai și din carele au izvorît „Cronica Românilor“... Atramentariul acesta... l-au căpătat singur repausatul meu părinte, cînd neuitatul Șincai, fiind în Oradea Mare, pentru unele atacuri carele au avut cu sora episcopului Vulcan, au fost silit să părăsească...“ (Pauză.)

TIMOTEI: Destul, povestea o cunoaștem! O să-i mulțumim donatorului în scris...

Altceva... (Se scoate iar de scris.)

POȘTAȘUL (care le poartă pe rînd): Mai-am am... dar tot-tot un pachet... și...

CREДИНТЕРUL (a învățat lecția, nu mai așteaptă porunci, desface pachetul și citește scrisoarea însoțitoare): „Abrud, la 20 septembrie, 1860. Reverendissime Domnule, cu poșta trecută am căpătat de la vărul meu Papiu-Ilarian din Berlin o epistolă în care-mi scrie că de cînd se află dînsul acolo a descoperit la un conte polon o comoară de documente române, anume despre Mihai Viteazul...“

TIMOTEI (ridică iar capul dintre hirtii și murmură trist): Cam tîrziu... Acestea i-ar fi prins bine Bălcescului... Cetește!

CREДИНТЕРUL: „...O parte din aceste documente zice că le-a facsimilat, îmi trimite și mie trei exemplare, cu acea rugare, însă, ca să le trimet Domniei-voastre, la Blaj... După care, recomandîndu-mă, sunt, cu tot respectul, al Domniei-voastre umillissim Dr. Iosif Hodoșiu.“

TIMOTEI (scriind mai departe): Notează, să-i mulțumim în scris... Altceva?

POȘTAȘUL: Ni-nimic... Nu-numai ga-gazeturile ne-nemțești... (Le pune direct pe birou.)

TIMOTEI (fire curioasă, de redactor, își aruncă ochii pe prima dintre ele, apoi exclamă): Vicleanule! Toceai ce era mai important ai lăsat la urmă! Uite, drăguțul nostru împărat Franz Ioseph întiul a promulgat această Diplomă, prin care, nu-mi vine să cred... (citește și traduce simultan) suspendă sistemul absolutist și trece la guvernare constituțională, ceea ce... da, uite, fraților, înseamnă că Transilvania redevine stat autonom al Imperiului... (Pauză.) Dă-i, credințelule, un deți de vinars!

CREДИНТЕРUL: Dar Imperiul rămîne, reverendissime!

(În timp ce Timotei face ochii mari la remarca elevului, sună clopoțelul de la intrare; credințelul aleargă să deschidă.)

POȘTAȘUL (hîtru): De imperiu nu-nu-mă speriu... Da' eu ră-rămîn fără vinars!

TIMOTEI (ca să-l împace): Las' că o să mai vii azi, bătrîne, cel puțin o dată! Și-o să bei doi deți!

POȘTAȘUL: Am-am răbdare...

(Reîntră credințelul, însoțit; îl ia pe poștaș și-l duce în camera de alături.)

TIPOGRAFUL (același, mult îmbătrînit): Bună ziua, luminăția-ta! (Gîfîind.) Dacă nu-mi dați toată materia astăzi, mîine nu ieșim cu gazetul!

TIMOTEI (credințelului): Adu-i și lui un deți de vinars, pînă termin eu de scris...

(Băiatul dă să plece, dar între timp sună iar clopoțelul. Observă dezamăgirea de pe fața tipografului, dar iese repede, apoi se întoarce cu pedelul.)

PEDECELUL (în timp ce băiatul și tipograful trec alături): Vă caută la școală, din partea Excelenței-Sale domnului Vlădica...

TIMOTEI (*ridică privirile din hirtii*): Spune-le că pină la prînz sînt beteag...

PEDELUL (*făcînd ochi mari*): Ar fi păcat să-i mîntesc...

TIMOTEI: De păcat te dezleg eu, iar pentru un pahar de vinars treci și tu în camera de alături... (*Se oprește din scris, vede, parcă pentru prima oară, oceanul așezat peste cărți, îl ia în mînă ca pe-o jucărie de copil, apoi, cu ochii spre statuie.*) Uf, zeiță Clio, prietena și dușmana mea de moarte! Nici la stele nu mă mai lași să mă uit, cu oceanul ăsta... Imi înfunzi, iar, sub ochii slăbiți, toate evenimentele!

(*Între timp, reapar credințerul și tipograful; pedelul rămîne să mai „lucreze”, singur.*)

CREDINȚERUL (*calcă în vîrfurile picioarelor, duce degetul la buze*): Psst, că iar vorbește singur... Se inspiră...

TIMOTEI (*aude și vede totul, în timp ce-și reia scrisul*): Nu vorbesc singur, băiete, mă cert cu zeii, că oamenii lor trăbuie să le arăt numai bunătatea... Hai, Toadere, și ia materia pentru gazetă! Uite, Decretul Împăratului îl dai cu litere mari, imediat sub frontispiciu! Iar articolul meu, „Popoarele conlocuitoare”, îl începi pe-antînia și-l urmezi pe-a doua. Și-acum, credințerule, pînă mă îmbrac cu, voi citiți-l, că am nevoie de-o cenzură einstă. (*Le dă articolul și iese în camera de alături.*)

CREDINȚERUL (*tipografului*): Iată-ne și cenzori! Dar sînt fericit că are atîta încredere în noi...

TIPOGRAFUL: În minc-a avut totdeauna! Eu, cu luminăția-sa, ne-am unit ca Moldova cu Muntenia... Dacă mai vîi și tu... (*Credințerul citește mut, lacom, numai pentru el.*) Zi tare, ca să-l poci cenzura mai bine. (*Rîde și se așază, cu dichis, în scaunul lui Timotei.*)

CREDINȚERUL: Începutul nu-l mai repet, că-i bun. Deci... „Noi și mai sus am zis că în Transilvania noastră, ca și în mai multe țări europene, este o partidă mare de pseudo-liberali, ca și o fracțiune de pseudo-naționali. Cu aceste partide și fracțiuni, românul nu se va împăca, cît lumea”. (*Pauză.*) Pînă aici, nimic de cenzurat!

TIPOGRAFUL: Nimic!

CREDINȚERUL: „...Românul întînde și primește mîna de frățietate tuturor națiunilor conlocuitoare, nu numai ungurului și sasului, cari domniseră pînă acuma, ci și armeanului, evreului, chiar și țiganului...”

TIPOGRAFUL: „Chiar și” nu-i bun!

CREDINȚERUL (*absorbit, ca și cînd nu l-ar fi auzit*): „... înșă mînă de frățietate sinceră, nu vicleană. Iar mînă de frățietate vicleană, cu scopuri egoistice și de supra-mație sau domnie, nu o primește și nu o va primi decît cu jugul în grumazi.” (*Pauză, așteaptă reacția tipografului.*)

TIPOGRAFUL (*solemn*): Merg! Nihil obstat!

CREDINȚERUL (*admirativ*): Maistore, dar bine te mai pricepi!

TIPOGRAFUL: Dar tu ce crezi, băiete, că de treizeci de ani, de cînd îl am director pe domnul Timotei, numai acuma mi-a cerut părerea?!

CREDINȚERUL: „...În scurt, înfrățirea poporului român cu poporul unguresc se poate aștepta, se poate face și se poate țîncea numai ca a unui popor către altul iar niciodată ca a unui popor către o castă oligarhică-aristocratică, care numai *per abusum* și-a arogat numele de națiune maghiară... (*Pauză, se uită iar spre tipograf — acesta nu reacționează, semu că aprobă.*) Cătră poporul unguresc, întru adevăratul înțeles al cuvîntului, românul transilvan niciodată nu a fost neamic, precum nici poporul maghiar, întru același înțeles, românului nu i-a dat ocaziune de dușmănie...” (*Băiatul se oprește, cade pe gînduri, apoi îl întrebă pe tipograf.*) Atunci, de ce s-au mai tăiat unghurii cu românii? Că, pe la noi, prin Munții Apuseni...

TIPOGRAFUL: Treabă complicată, băiete! Împărații și-au dat mîna peste capul lor... Și singele romănesc și unguresc a înroșit Mureșul, Crișul, Arieșul, Ampoaiele... Numai Tirnavele noastre au rămas mai neînsingerate, pentru că aici, la Blaj, s-au încrucișat idei, nu săbii... Poveste complicată, băiete! Dă-i drumul, mai departe... O să înveți tu, pe rînd, și meseria asta, de cenzor...

CREDINȚERUL: „...Noi nu dorim mai mult nimica decît aceste simțămînte umane și nobile de-a pururea să se conserve între aceste două popoare, carele, pe lîngă toată diferența originii lor, așa multe puncte de contact au între sine, fizice și morale, bune și rele, cît țî s-ar părea că sînt doi frați, gemeni, de la un tată și de la o mamă... Dar cu sașii? O, cu ei e încă și mai ușor!” (*Pauză, nici o reacție de la tipograf; își aruncă privirile peste o nouă pagină.*) Ce scrie aici, cred că n-o să-ți mai placă... Și, parcă te vîd, maistore, c-o să mă pui pe mine să zic *obstat!*

TIPOGRAFUL (*curios, își pune pe nas ochelarii lui Timotei*): Ia dă încoace, să judecăm! Va să zică... „...dacă vreun românăș, sau vreo familie romănescă, Mailat, Becheșiu, Ioșica și alții se deteră cu trup și suflet în brațele oligarhici ungurești, în-euserindu-se cu magnații pentru dragătorii publice, cea mai mică suspiciune era destulă ca să-i arunce întru adîncul pieirii... Dar oligarhia, nu numai pe poporul de sînge unguresc *nenobil* îl țînu chiar așa sub jug ca și pe român, dar și pe săcui i-a despoiat de drepturile lor... Iar cînd bieții săcui încercară a-și scutura jugul, atunci vai de ei, că îi reduseră la pîinea cea amară a servituții!”

CREDINȚERUL (cenzor speriat degeaba) : Ai dreptate, partea asta merge ! Grăbește-te, că vine reverendissimul și ne cere părerea !

TIPOGRAFUL (mișcându-se solemn în scaunul savantului) : Nihil obstat ! Va să zică... „Așa tratară ungerii, sau mai bine zis aristocrația ungurească, chiar cu singele lor, frate cu frate. Apoi, ce înfrățire mai poate să aștepte cineva de la ei cu alte popoare ?”

CREDINȚERUL (iar înflăcărat) : Păi, bineînțeles !

TIPOGRAFUL : Bine-nțeles, acum, după ce-ai auzit ce spune luminăția-sa ! Ascultă și lasă-mă să termin ! Va să zică... „Vezi Doamne, ungerii se țin foarte adfnei politice, foarte maturi politicește, așa încit doară numai englezii ar mai fi pe lume cari să li se poată asemăna, iar pe celelalte popoare din Europa, pe germani și chiar și pe francezi, dacă nu și pe italieni, polonezi etc. dumnealor fi țin cam numai în a doua clasă a maturității politice. Iar pe noi ? O, pe noi nu ne socotesc mai mult decît pe muscali sau pe turci, *suma sumarum*, egal zero !” *Nihil obstat !* Frate, poate veni liniștit reverendissimul ! Nici mie n-o să-mi taie nimeni capul !

CREDINȚERUL (derutat) : Cine să-ți taie ?

TIPOGRAFUL : Dar tu ce crezi, că, odată cu articulele noastre, oricît ar fi ele de adeverate, se schimbă și lumea ? ! Trec toate primejdiile ? !

CREDINȚERUL : Lumea se schimbă, chiar dacă nu trec primejdiile !

(Se aude clopoțelul de la poartă, fuge repede să deschidă ; între timp, reapare Timotei, în reverendă nouă, cu briu roșu, de canonic metropolitan.)

TIMOTEI : Ești mulțumit, Toadere ? Merge ?

TIPOGRAFUL (jenat că e prins cu ochelarii pe nas, în scaunul învățatului) : Prin ochelarii ăștia, totul se vede mai limpede, luminăția-ta !

(Apare credințerul, însoțit de o călugăriță.)

FATA MUNȚILOR (îmbrăcată într-o rasă călugărească destul de ponosită, aproape o țărăncă — pe fața ci tinără se văd zbricituri premature, dar e încă frumoasă — în spate are aceiași desagi, cu care-i adusesse lui Timotei, la 1840, prima tablă cerată) : Binecuvîntă, luminatule !

TIMOTEI (derutat, are mai întii impresia că e Ana, în tinerețe ; numai timbrul vocii îl ajută să se descurce) : Tu ești ? (Cei doi se uită mirați ; apoi, tipograful iese, cu mapa lui subțioară, însoțit de credințer, care dă din umeri, a nedumerire și, parcă, a admirație.) Tu ești ? N-ai murit ?

FATA MUNȚILOR (cu vocea sugrumată) : Nu, mai trăiesc...

TIMOTEI (abia își revine din emoție) : Cînd am deschis școala de fete, i-am fost scris lui Balint să te trimeată... Dar el mi-a răspuns, într-un tîrziu, că ești moartă... C-ai fi repausat în lupte, alături de soț...

FATA MUNȚILOR : Adevărat... El a căzut, la 24 april, în '49, sub sabia lui Hatvani, la Abrud... Eu am scăpat... (incepe să plîngă) ...am scăpat... am umblat din tabără-n tabără... din munte în munte... i-am ajutat și pe cei de la Fintinele... Am condus și moțoaicele... Mi-au trimăs, apoi, de la-mpăratul, o medalie... Dar le-am spus s-o svîrle în apele Ampoiului, s-o ducă la vale, ea pe-o frunză moartă.

(Reîntră credințerul ; situație stînjenoasă.)

TIMOTEI (ii ia desagiul din spate și i-i dă credințerului) : Cred că-i fi ostenită... flămîndă... Vezi, băietе, pofteste-o pe măicuța noastră dincolo și ospăteaz-o cu tot ce avem... Cînd o să mă întorc... (Cei doi trec în camera Anei ; el, ca zăpăcît, ia ocheanul și se uită pe geamul deschis, înspre curte.) Hei, zeiță Clio, acum e-acum ! Eu am tot căutat-o prin stele, și ea-mi bătea mereu la poartă... Ce să fac ? S-o primesc, ori s-o îndepărtez ? (Se întoarce brusc, parcă statuia dintre dulapuri i-ar fi răspuns : „primește-o !”) Dacă-l întreb pe Vlădica, o să-mi dea și el dezlegarea ?... Tare singur am rămas... Și, încă din tinerețe, nu pot să dorm... (Il apucă iar vechea furie lingvistică.)

Somnum capere non possum ! U diname cathédin ! Non posso dormire ! Ani lo yahol lison ! Ne mojam daspiam ! Je ne peux pas dormir ! Nem tudok aludni ! No puedo dormir ! Ich kann nicht schlafen ! Uyuyamiyorum ! Nemithava menbaham ! I can not sleep ! La'astatya al nam ! Nu pot să dorm ! (Obosit, cade cu fruntea pe masă ; dar apoi, foarte repede, se ridică.) Oare, de ce mă cheamă ? Da... Poate, înaltul guvern o fi dat aprobarea pentru Comisiunea filologică, să punem bazele Asociației pentru răspîndirea culturii poporului și înaintarea literaturii române... **ASTRA !** Bine că mi-am scris cu-vîntul. Altfel, acuma... cu fata... cu tulburarea asta... *(Iese, șovăind, în curte.)*

FATA MUNȚILOR (deschide ușor ușa din-spre biblioteca mare) : Uite c-a și plecat, luminatul... Iar eu, cap uituc, nu i-am spus de tabla cerată...

CREDINȚERUL (vădit tulburat de prezența și de comportarea ciudatei călugărițe) : Lasă, măicuț, că se întoarce repede... Dacă-ți-i urît (ca să-și dea importanță), pot să-ți cetesc din scrierile lui... E plină masa de ele... Ori vrei să-ți arăt cărțile astea rare, inecunabilele ? Ori manuscriptele arabe și persane, înflorite ca penele păunului de la mitropolie ? Ori...

FATA MUNȚILOR (intră greu în vraja cuvintelor) : Eu, dacă se poate... numai cuvinte de-ale lui...

CREDINȚERUL (pune mîna pe primul manuscris, cu cerneala încă proaspătă) : Uite, aici scrie... (Se oprește, încurcat.) „Excelență, domni și frați...” Vezi ? (Se apropie de călugăriță, apoi, ca ars, se dă la o parte.)

FATA MUNȚILOR : Văz, dar nu știu ceti...
Zi, rogu-te, mai departe...

CREDINȚERUL (cu ochii cînd la text, cînd la ea) : „...Din această ruină a națiunii, numai Dumnezeu știe cum am scăpat, numai ca prin minune, și numai cu pielea și cu viața...”

FATA MUNȚILOR (mai mult pentru sine) :
Am știut eu că el...

CREDINȚERUL : Ce ?

FATA MUNȚILOR : Nimic... Cetește mai departe.

CREDINȚERUL : „...dar ne-am conservat, încă în aceste dureri cumplite, un tezaur neprețuit, care nu ni l-au putut răpi nici sabia, nici cruzimea tiranului, nici puterea fizică, nici politica infernală, un tezaur născut cu noi, de la fițele maicei noastre, tezaur mai scump decît viața, tezaur care de l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată ca cineva cu puterea, au cu armele să ni-l răpească, din moșiile noastre...”

FATA MUNȚILOR (urlă, ca speriată) : Nu !
A fost destul ! Nu mai avem sînge de vărsat !

CREDINȚERUL (îi pune mîna pe umăr, dar iar și-o retrage, ca arsă) : Nu-ți mai cetește ! Gata !

FATA MUNȚILOR (s-a liniștit) : Rogu-te...

CREDINȚERUL (după o pauză prelungită) : „...atunci, mai bine, mai bine să ne înghită pămîntul, de viu, să ne adunăm la părinții noștri, cu mîngîierea că nu am trădat cea mai scumpă ereditate, fără de care nu am fi demni de-a ne numi fiii lor : limba românească !”

(Se aude clopoțelul de la poartă ; credințerul, ca eliberat de-o spaimă, iese.)

FATA MUNȚILOR (rămasă singură, dă cu ochii de statuia bandajată ; se apropie de ea — i se pare că-și mișcă genele — îi

vin pe buze cuvîntele Anei) : Sfîntă Vinere, dacă ești tu, ascunsă în piatra asta, fă-mi un semn... (Firește, tăcere.) Avea dreptate țîșa Ană, ești numai doamna Clio, zeița istoriei, o muiere rea ! Ce semne să-mi mai faci, cînd mi-ai lăsat atîtea, și pe obraz, și în suflet ! ? (Concentrată, cu obraji încinși de febră.) Ce zici ? Am avut noroc e-am pus mîng pe sabie ?... Eu și norocul ! Co ? Semn cu el... Cu cine ? Nu, nu-mi cere, nu mă știu să cînt ! Din toate cîntecele, am rămas cu unul singur... Nu, și pe ăsta l-am uitat... (Totuși, printre lacrimi.)

„Astăzi, cu bucurie, românilor, veniți, Pe lanoul, în cîmpie, cu drag să-l însoțiți...” (Se oprește, plînge în hohote.) Amar, de bucuria noastră ! Și el, Omul cu sabia... și el, cu fluiera o cîntă... (Pe gînduri.) Păcat că pentru luminatul nostru n-a potrivit nimeni nici un cîntec... Cum ? Cine n-are sabie, n-are nici cîntece ? Numai eroii ?... (Cu înflăcărare.) Dar și luminatul e un erou ! El...

(Elevul, auzind vorbindu-se înăuntru, deschide brusc ușa și intră.)

CREDINȚERUL : Cu cine vorbeai, măicuțo ?
FATA MUNȚILOR : Numai eu... cu mine... și cu munții noștri de Apus...

CREDINȚERUL (se apropie de ea, temător, îi pune mîna pe frunte) : Ai fierbințeli, maică, ai răcit pe drum, ești bolnavă... Vino...

(O împinge, ușurel, spre camera Anei.)
FATA MUNȚILOR : Cu munții noștri de Apus... Că pe-acolo, alt Om cu sabia... Dac-o fi să vină vreo furtună, să mă trezești... Auzi, numai eroii...

CREDINȚERUL (stăpînit de o mare emoție) :
Te trezesc, că nici eu nu pot să dorm !
Ca luminatul, ca Omul cu sabia, ca toți cei care veghează...